

---

## Evoluția județului Bistrița-Năsăud 1944-1945

---

Iosif UILĂCAN

**Cuvinte cheie:** Județul Bistrița-Năsăud, 1944-1945, evacuarea populației germane, ocupația sovietică, coloni-zări, Frontul Național Democrat, partidul comunist.

**Mots-clés:** Bistrița-Năsăud, 1944-1945, évacuation de la population saxonne, occupation soviétique, colonisa-tions, Front National Démocratique, parti communiste.

### A. Până la 13 octombrie 1944

În vara anului 1940, România Mare a încetat să mai existe. Prin Dictatul de la Viena, din 30 august 1940, par-tea de țară în care era cuprins Județul Năsăud a fost cedată Ungariei, după ce mai înainte, la 26-28 iunie, fuseseră acceptate ultimatumurile sovietice privitoare la Basarabia și Nordul Bucovinei. Venise scadența dureroasă a unei politici oficiale pentru care solidaritatea națională însemna slugărnice față de un rege dictatorial și imoral. În condiții internaționale profund ostile României, regele Carol al II-lea și-a dovedit lașitatea și lipsa de viziune. Regimul pe care l-a patronat a fost incapabil să evacueze la timp din Basarabia măcar pe membrii Sfatului Țării, care votaseră unirea cu România în anul 1918.

Intrat în componența Ungariei la jumătatea lunii septembrie 1940, Județul Năsăud și-a reluat vechea denu-mire, Bistrița-Năsăud, care-i fusese atribuită prin legea XXXIII din anul 1876, la organizarea administrativă în comitate a Ungariei. Județului i se adăugaseră și localitățile de frontieră cu România din zona Câmpiei, aparți-nând mai înainte de județul Cluj: Miceștii de Câmpie, Sânmihaiu de Câmpie, Budești etc. Astăzi aceste localități fac parte din județul Bistrița-Năsăud.

La 26 aprilie 1941 a avut loc instalarea Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, în prezența comitelui (prefectu-lui) Bethlen Béla și a vicecomitelui Szmolenszky Ladislau. Formal, fusese repusă în vigoare legea XXI/1886, care dispunea organizarea pe baze municipale a comitatelor și a unor orașe. Acea lege prevedea ca jumătate dintre membrii Comitetului Municipal să fie aleși pe baza legii cenzitare din 1874, iar cealaltă jumătate să revină viriliș-tilor, membri de drept, conform listelor de impunere. Noul regim a procedat la numirea membrilor Consiliului Județean, însă fără să țină cont de o realitate demografică evidentă, în care românii formau majoritatea. Astfel, Consiliul Județean Beszterce-Naszód avea următoarea componență etnică: 90 unguri, dintre care 70 numiți și 20 membri de drept, sași 21 numiți și 2 de drept, români 33 numiți și 2 de drept<sup>1</sup>.

Românii din Transilvania de Nord nu au avut între anii 1941-1944 decât două publicații cu conținut laic: „Tri-buna Ardealului”, cotidian care apărea la Cluj, și „Săptămâna”, hebdomadur cu apariție duminicală în Bistrița. În paginile „Săptămânii” au publicat intelectuali de marcă, cei mai mulți din județ. Fără urmă de slugărnice față de ocupant, „Săptămâna” a fost un organ „de luptă și afirmare românească pentru înălțarea și animarea români-lor din Ardealul de Nord”, așa cum afirma părintele Ion Costan. Articolele cele mai importante au scos în relief

---

1 Instalarea și constituirea consiliului județean al județului Beszterce-Naszód, în „Săptămâna”, XIV, nr. 393 din 11 mai 1941. În „Revista Bistriței”, XXV/2011, am publicat studiul *Județeană Năsăud în primul an al revoluției socialiste*. Pentru a da o mai mare greutate textului am reprodus fragmente din documente pe care le-am individualizat cu corp de literă redus față de ansamblul lucrării și spații necesare. Din păcate acestea au dispărut, fără acordul meu, probabil din neglijență, textul a fost uniformizat, dar cu consecințe nefericite. Am ținut să avertizez pe această cale eventualii cititori cărora le cer înțelegere.

trecutul graniței nășăudene, în primul rând istoria școlilor, începând cu epoca habsburgică. Au fost relatate pe larg și vizitele canonice ale episcopului Iuliu Hossu în teritoriu la diverse sărbători. Editor și redactor responsabil la „Săptămâna”, începând din ianuarie 1941, de la reparația publicației, a fost Ion Costan, preot greco-catolic în Dumitra. Lui Ion Costan autoritățile i-au intentat un proces la Cluj în primăvara anului 1944, pentru ofensă adusă statului și națiunii maghiare. Fratele său, Vasile Costan, agricultor în comuna Rebrîșoara, a fost omorât la retragerea autorităților maghiare, iar preotul Ion Costan, deținut la Bistrița în perioada 24 august – 10 septembrie, a fost căutat în 10 octombrie 1944 de către militari pentru a fi executat<sup>2</sup>.

Statul ungar a promovat după Dictatul de la Viena măsuri prin care s-a încercat dislocarea elementului românesc din județ, prin colonizarea unor cetățeni de limbă maghiară. În județ s-au așezat numeroși unguri, cei mai mulți la Bistrița. Recensământul maghiar din anul 1941 a „găsit” la Bistrița 7 374 maghiari, la o populație totală a orașului de 16 282 locuitori! În plasa Rodna se aflau în octombrie 1944, la data eliberării, 558 de unguri care nu avuseseră cetățenie română la 1 septembrie 1940, în plasa Nășăud 156, în plasa Bârgău 108, iar în plasa Centrală 30. În Măgura Ilvei se stabiliseră 185 unguri între anii 1940-1944, iar în Ilva Mare circa 300<sup>3</sup>. Pe lângă măsurile de modificare a spectrului demografic, în teritoriul transilvan cedat Ungariei a fost dezlănțuită o susținută prigoană, intimidare, desconsiderare față de populația românească. Momentele culminante ale terorii au fost la ocuparea județului în septembrie 1940 și la retragerea trupelor germano-maghiare în octombrie 1944<sup>4</sup>.

În vara anului 1945, Legiunea de Jandarmi Nășăud a primit misiune din partea Tribunalul Poporului din Cluj să facă cercetări și să înainteze note informative despre toate cazurile de atrocități, maltratări și schingiuiiri din timpul ocupației maghiare. Nu vom prezenta în mod exhaustiv documentația fărâdeleșilor (crime, maltratări, schingiuiiri, expulzări, internări în lagăre de muncă, deportări etc.), pe care autoritățile în drept au întocmit-o. Totuși măcar câteva cazuri credem că trebuie aduse la lumină. Sectorul de jandarmi Lechința a identificat 49 de locuitori, din cele 11 localități arondate, care au fost maltratați sau uciși, în principal la intrarea trupelor maghiare, în septembrie 1940: *Ignat Ioan, bătut până la sânge; Blaga Teodor, bătut și spânzurat, nu a decedat; Teodorescu Romi, lovit cu arma, scuipat; Vermeșan Iustina, călcată cu calul și bătută; Runcan Leontina, bătută grav și fiind gravidă a avortat; Măricuța Ioan, bătut, a murit în spital* etc.<sup>5</sup>

O situație deosebit de tensionată a fost la Rodna, localitate cu majoritate românească, dar în care locuiau și maghiari. Sectorul de jandarmi Rodna a înaintat mai multe documente Tribunalului Poporului. O primă statistică cuprindea 76 de cazuri, din 6 localități, cu cei: *bătuți până la sânge, bătuți și puși să tragă în jug, bătuți la locuință, arestați și bătuți grav* etc. în timpul guvernării hortiste. Preotul Lazăr Sângeorzan din Rodna fusese maltratat în mod continuu, fiind „urmărit și atentat la viață prin împușcare asupra sa”<sup>6</sup>. Tabelul nominal nr. 6, în total 27 persoane, îi cuprindea pe cei schingiuiți sau uciși la retragerea trupelor germano-maghiare, în octombrie 1944. Au fost omorâți: Ioan Groza și Gherasim Șteopan din Rodna, Titu Ureche din Maieru, Nicolae Lup și Maxim Costan din Ilva Mică și Mădălina Sbârci din Ilva Mare<sup>7</sup>.

La 8 august 1945, Inspectoratul de Jandarmi Cluj a trimis o notificare Legiunii de Jandarmi Nășăud prin care îi cerea să ia măsuri pentru urmărirea și prinderea celor care „au contribuit la asasinarea unui număr de 7 români din comuna Prundu Bârgăului, jud. Nășăud, în seara zilei de 10 octombrie 1944”. Erau indicați numiții Zombor Kálmán și Vásárhelyi Karol. Primul, notar în comună, i-a denunțat la postul de jandarmi din Prundu Bârgăului, al doilea, cu gradul de ajutor de sublocotenent, „a arestat pe cei 7 români sub pretext că-i duce la cercetări, i-a încarcerat într-o pivniță de unde au fost scoși și împușcați pe rând”<sup>8</sup>. Au fost arestați inițial 8 locuitori, dar părințele Pop Augustin din Mijlocenii Bârgăului, rănit fiind, a reușit să scape. Au fost uciși în 10 octombrie următorii: Popandron George și Rogină Simion din Bistrița Bârgăului, Pavel Costea, Leon Vlad, Lucreția Tancă și Vasile Raț din Prundu Bârgăului, Hângănuț Gheorghe din Tiha Bârgăului. În data de 15 septembrie 1944 a fost împușcat Hângănuț Grigore din Tiha Bârgăului, iar în 15 octombrie Cherestes Vasile din Livezile, acesta în apropiere de Baia Mare<sup>9</sup>.

2 Arhivele Naționale. Direcția Județeană Bistrița-Nășăud, (abreviere ANBN), fond Colecția „Ion Costan”, dosar 31, f. 86.

3 ANBN, fond Prefectura județului Nășăud, dosar 307, passim.

4 *Vezi Teroarea hortisto-fascistă în nord-vestul României (septembrie 1940 – octombrie 1944)* București, 1985.

5 ANBN, fond Legiunea de jandarmi a județului Nășăud, dosar 53, f. 186-187.

6 *Ibidem*, f. 135.

7 *Ibidem*, f. 150.

8 *Ibidem*, f. 70.

9 *Ibidem*, f. 123.

Pe lângă o politică vădit anti-românească, dovedită și prin trimiterea a mii de români din județ la muncă forțată în Ungaria și Germania, mulți după 23 august 1944, guvernării unguri au urmat direcția trasată de cel de-al III-lea Reich. Declarațiile prim-ministrului Miklós Kállay referitoare la evrei, din aprilie 1942, dovedesc că Ungaria era dispusă să urmeze politica germană în acest domeniu. Din martie 1944, după instaurarea regimului de ocupație german prin planul *Margareta I*, măsurile antisemite din Ungaria au sporit în intensitate, în timpul guvernului Sztójay, populația evreiască fiind deportată în lagăre de concentrare.

Înainte de deportare, în Bistrița a fost construit un ghetou în extravilanul orașului, pe dealul Cetății, la circa 4 km, pe o proprietate a firmei „Stamboli”. Mii de evrei au fost obligați să-și părăsească locuințele la începutul lunii mai 1944 și să trăiască în barăci improvizate, în condiții umilitoare și înjositoare. Drumul înspre lagărele morții a avut loc la sfârșitul lunii mai 1944. Tribunalul Poporului, care a activat la Cluj în anii 1945-1946, i-a indicat drept vinovați pentru cele întâmplate în județul Bistrița-Năsăud pe demnitarii locali, alături de șeful poliției, comandatul legiunii de jandarmi și alte elemente fanatizate. În actul de acuzare s-a reținut vinovăția lui Bethlen Béla, prefect de Bistrița-Năsăud până la 10 mai 1944, a succesorului său, Borbély Koloman, a viceprefectului Szmolenszky Ladislau și a primarului orașului Bistrița, Norbert Kuales<sup>10</sup>.

În anul 1947, Prefectura Năsăud a primit sarcină din partea Ministerului de Interne de a identifica criminalii de război de pe teritoriul județului și averile pe care le mai posedau. Un prim tabel nominal, provenit de la serviciul administrativ al prefecturii, nominaliza 91 de persoane judecate de Tribunalul Poporului din București și Cluj, care aveau domiciliul în județ sau care au fost cu domiciliul în județ în timpul ocupației hortiste. Numeroși indivizi trecuți în tabel fuseseră militari, care într-un fel sau altul avuseseră tangențe cu viața județului. Un alt tabel, având nr. 5 878/1947, îi cuprindea pe criminalii de război din județ, 12 în total, împreună cu averea pe care o posedau: Wokalek Maria, Boschner Ion, Egei Eugen, Szmolensky Ladislau, Kuales Norbert, Szmolka Henrich, Debreczeni Nicolae, Orendi Gustav, Pásztóhy Ernest, Juhász E., Vásárhelyi O., Bányai Pavel<sup>11</sup>.

Ieșirea României din războiul anti-sovietic la 23 august 1944 și alăturarea ei Națiunilor Unite au avut consecințe și în județul Bistrița-Năsăud. Pe de o parte, intensificarea terorii care a presupus arestarea intelectualilor români, unii închiși la Bistrița până în jurul datei de 13 octombrie, alții cu domiciliul obligatoriu, iar pe de altă parte, emigrarea în masă a populației germane. Au fost închiși și maltratați intelectuali ca: Aurel Șorobetea directorul Liceului din Năsăud, Adrian Mican din Lechința, Iuliu Oprea din Năsăud, Dr. Ștefan I. Pop din Bistrița, în timp ce directorul Anton Popovici din Bistrița a fost asasinat în a doua jumătate a lunii septembrie 1944<sup>12</sup>.

Apropierea frontului a precipitat retragerea autorităților. Majoritatea funcționarilor și-a încetat activitatea la sfârșitul lunii septembrie 1944. Puțini funcționari au decis să rămână locului și pentru faptul că nu îi lega nimic de aceste pământuri, ei fiind aduși în județ de către regimul hortist. Funcționari străini de masa populației locale fuseseră o constantă și a guvernărilor din perioada dualismului. Primarul Bistriței, Norbert Kuales, s-a refugiat în Austria după ce și-a incendiat casa în noaptea de 9/10 octombrie.

Cu tot sprijinul față de nazism a celor mai mulți dintre ei, plecarea sașilor a fost o adevărată tragedie. După mai bine de 700 de ani de locuire în ținutul Bistriței, aproape toți au luat drumul exodului, fără întoarcere pentru majoritatea dintre ei. Evacuarea sașilor a fost inițiată de către liderii N.S.D.A.P. și ordonată militar de către generalul Arthur Martin Phleps. „Câteva zile după indicația de fugă conducerea partidului național-socialist a dat indicația de retragere generală. Primul tren de evacuare a plecat la 13 septembrie. Până la sfârșitul lunii septembrie i-au urmat nenumărate”. Locuitorii satelor au plecat cu atelajele proprii, încărcate cu alimente, haine și mobilier. Retragera masivă a fost și din cauza unei propagande insistente, în care se zugrăvea în culori terifiante soarta celor care ar fi rămas. „Apoi a venit atât de des folosită vorbă a trădării națiunii, dacă rămâneai acasă. Preotul orașului striga în slujbele de duminică împotriva conlocuitorilor trădători”<sup>13</sup>.

În toamna anului 1944, odată cu trupele germane s-ar fi refugiat aproximativ 40 000 de locuitori, dintre care 32 000 sași, conform unui raport al delegatului român pentru executarea armistițiului din județ. Cifrele sunt exagerate, pentru că la recensământul din 1930 numărul sașilor din județ fusese de 21 056, în timp ce recensământul maghiar din anul 1941, raportat la actualul județ Bistrița-Năsăud, a identificat 21 515 sași. După opinia noastră,

10 Vezi Oliver Lustig, *Procesul ghetourilor din nordul Transilvaniei*, Editura Aerhv, București 2007, sau „Actul de acuzare” pe [http://www.survivors-romania.org/text\\_doc/actul\\_de\\_acuzare.htm](http://www.survivors-romania.org/text_doc/actul_de_acuzare.htm).

11 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 405, ff. 247-248.

12 Dr. Ștefan I. Pop, *O pagină de Istorie. Viața județului Năsăud de la 13 octombrie 1944 la 13 martie 1945*, Tipografia Minerva Bistrița, 1947, p. 14.

13 Vezi la ANBN, Gustav Zikeli (1876-1952), *Autobiografie*, p. 74.

populația de origine germană evacuată din județ în toamna anului 1944 poate fi estimată la circa 20 000 locuitori. Sașii au plecat din 33 de comune, dintre care în 23 erau majoritari. Pe lângă distrugerile provocate deliberat în retragere, trupele germano-maghiare au evacuat majoritatea animalelor și efectelor de subzistență. Delegatul Comisariatului General pentru executarea Armistițiului din Județul Năsăud, locotenent-colonelul Gheorghe Mareș, raporta, în decembrie 1945, că fuseseră evacuate din județ 16 903 bovine, 8 768 porcine, 35 021 ovine și 8 947 cabaline<sup>14</sup>.

În orașul Bistrița au mai rămas după 13 octombrie 1944 un număr de 380 de sași (bărbați, femei și copiii), cei mai mulți săraci, după investigațiile ziaristului sas Gustav Zikeli. În luna aprilie 1945, primăriile din județ au înaintat la ordinul Prefecturii Năsăud situații statistice cu privire la cetățenii de origine germană rămași după 13 octombrie 1944, care nu trecuseră la altă confesiune. Tabelul nominal redactat de Primăria Bistrița menționează un număr de 418 sași rămași în localitate. Conform rapoartelor de la începutul lui aprilie 1945, provenite de la primării și notariate, în Ghinda au rămas 2 sași, în Jelna 5, în Aldorf (Unirea) 8, în Lechința 26, în Iad (Livezile) 32, în Sigmir 4, în Budacu de Jos 4, în Vișoara 8 etc. Mai mulți sași erau în Moruț, 80 de persoane, și Cușma 68, din care 15 au fost ridicați de armata sovietică<sup>15</sup>.

Un „tablou asupra situației nemților” din județ, purtând data de 26 iunie 1945, necesar pentru executarea armistițiului, a fost întocmit de Prefectura Județului Năsăud. În conformitate cu acesta, la intrarea trupelor sovietice mai rămăseseră în tot județul 867 sași, din care 416 în orașul Bistrița. În luna mai 1945, primăriile înaintaseră prefecturii alte tabele cu sașii existenți la intrarea sovieticilor. Față de datele trimise în aprilie există câteva mici neconcordanțe. Conform informărilor din luna mai 1945, în Ceparu au rămas 4 sași, în Dumitra 4, Dorolea 10, Iad 29, Lechința 27, Dipșa 7, Jelna 4, Moruț 82 etc.<sup>16</sup>

Înainte de sosirea trupelor sovietice, în Bistrița au fost aruncate în aer de către geniști ai armatei germane centrala electrică a orașului, podurile Budacului, Jelnei și cel de pe canalul Morii, precum și rezervorul de apă. În data de 13 octombrie 1944 orașul Bistrița a fost ocupat fără luptă de către armata sovietică. În următoarele zile întreg județul a fost curățat de trupe germane și maghiare. Comunicatul militar sovietic, referitor la operațiunile din ziua de 15 octombrie 1944, precizează următoarele: „în nordul Transilvaniei trupele sovietice au ocupat, împreună cu trupele române, orașul și gara Dej, orașul și gara Năsăud și după lupte grele au ocupat alte peste 50 de localități”. Sunt menționate localitățile Hordou, Salva, Zagra, Nimigea, Reteag, Rebra, Rebrisoara etc., printre ultimele localități din județ eliberate de sub urgia hortistă<sup>17</sup>. Retragerea militarilor, germani și maghiari, a urmat cursul Văii Sălăuței, înspre Maramureș. Pierderile armatei sovietice pe teritoriul județului au fost de 3 ofițeri și 102 soldați, care au fost înmormântați în 15 localități. În piața localității Rodna au fost înhumați cei 3 ofițeri împreună cu 15 soldați, în Sărățel au fost îngropați 19 soldați, în Ghinda 21 etc.<sup>18</sup>

## B. Sub ocupație sovietică (octombrie 1944 - martie 1945)

În ziua de 13 octombrie 1944, Comandamentul sovietic instituit la Bistrița a început un proces de reorganizare a județului. Ca primar al Bistriței și prefect interimar a fost ales preotul Ion Costan, fost redactor-șef și director al „Săptămânii”, iar ca viceprimar Victor Molnar. În zilele de 15-16 octombrie 1944, primarul Ion Costan a numit funcționarii de la instituții: Tribunal, Direcție silvică, Parchet, Penitenciarul Bistrița, Judecătoria etc. Lui Tudor Dan i-a fost conferită funcția de șef al Poliției<sup>19</sup>. Demnitatea de prefect al județului a fost încredințată, mai apoi, de către sovietici, colonelului în rezervă Teodor Sbârcea, ajutat de Titus Crișan. Comandamentul local sovietic nu a ținut cont de numirea prin decret regal, în data 17 octombrie 1944, a lui Dumitru Nacu ca prefect al Județului Năsăud. (Județul a revenit la titulatura folosită între anii 1925-1940, Năsăud, în locul celei de Bistrița-Năsăud). Ministerul de Interne numise prefecti, cu acea dată, în patru județe din nordul Transilvaniei: Sălaj, Năsăud, Someș și Maramureș. Deciziile au fost publicate în „Monitorul Oficial” din 18 octombrie 1944. Dumitru Nacu nu a

14 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 321, f. 245. Numărul de 32 mii sași evacuați din județ a fost raportat de locotenent-colonelul Gheorghe Mareș. Alte surse indică puțin peste 30 mii sași retrași până la 13 octombrie 1944 din toată Transilvania de Nord.

15 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 258, passim.

16 *Ibidem*, dosar 6713/1945, passim.

17 *Comunicatul militar sovietic*, în „Scânteia”, I, nr. 28 din 18 octombrie 1944.

18 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 307, f. 151.

19 ANBN, fond Primăria orașului Bistrița, dosar 2/1944, passim.

putut fi instalat în fruntea județului până la 12 noiembrie 1944, când sovieticii au interzis administrarea de către guvernul român a Transilvaniei cedate prin Dictatul de la Viena.

Decizia sovieticilor de a investi o personalitate recunoscută în rândurile românilor, pentru activitatea politică și culturală din ultimii patru ani, ca primar în Bistrița, a fost una bine primită. Datorită notorietății de care se bucura și spiritului practic, măsurile de refacere a orașului au putut fi puse în practică imediat după instalare. Raportul primarului Ion Costan, din 2 noiembrie 1944, menționează că în ziua de 20 octombrie a fost ales un comitet orășenesc compus din 6 intelectuali, 4 meseriași, 4 muncitori, 4 agricultori, 2 meseriași unguri și un evreu. S-au efectuat lucrări de utilitate publică, fiind reparate podurile distruse, au fost alimentate cu energie electrică instituțiile publice și spitalul militar etc. S-a deschis un spital civil condus de către doctorul Dumitru Cosma. Au fost constituite comisii speciale pentru inventarierea caselor celor plecați, a mobilierului, atelierelor, prăvăliilor, depozitelor și fabricilor. De asemenea, s-a lucrat pentru culegerea recoltei celor retrași cu armata germană. „După sosirea ostașilor de la Etape și Jandarmeriei, paza și ordinea în oraș, ziua și noaptea, au fost asigurate de soldați”<sup>20</sup>.

Având ca fundament juridic Convenția de Armistițiu, prin care era constatată nulitatea Dictatului de la Viena, guvernul român a acționat pentru extinderea autorității statului român în teritoriile eliberate. Decretul regal publicat în Monitorul Oficial nr. 247 din 25 octombrie statua că teritoriul „Transilvaniei eliberate” intra provizoriu sub autoritatea Comandamentului General al Etapelor. Acesta trebuia să exercite administrația „până la instalarea autorităților administrative românești de către Înalțul Comisar pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei”<sup>21</sup>. La 30 octombrie 1944, Comandamentul General al Etapelor, secția a III-a, trimitea o „instrucțiune specială” prefectului județului Năsăud, prin care relua prevederile decretului regal privitor la teritoriul Transilvaniei de Nord. Prefectura și toate autoritățile administrative intrau în subordinea Comandamentului General al Etapelor, cu reședința la Sibiu. Prefectura urma să conducă, controleze și răspundă de toate lucrările autorităților civile de pe teritoriul județului etc.<sup>22</sup>

Evoluția României după 23 august 1944 stă sub semnul puterii sovietelor. Comisia Aliată (Sovietică) de Control, condusă de mareșalul Rodion Malinovski, care a luat ființă în virtutea Convenției de Armistițiu din 12 septembrie 1944, a supervizat, dar și influențat decisiv, acțiunile guvernului român, din rândurile căruia au făcut parte și reprezentanți ai Partidului Comunist Român. Poziția P.C.R. se identifica cu aceea a Uniunii Sovietice, cu toate că, formal, Cominternul își încetase activitatea în anul 1943, iar P.C.R. devenise un partid „național”. La Conferința de la Moscova, în 9-10 octombrie 1944, la inițiativa Marii Britanii, s-a hotărât ca U.R.S.S. să dețină 90% din influența aliată în România. În fapt, fusese un acord explicit privind comunizarea României, în schimbul neintervenției sovietice în favoarea insurgenților greci. Astfel că „Declarația privitoare la Europei eliberată”, document fundamental al Conferinței de la Ialta, din februarie 1945, nu împiedica cu nimic procesul în curs al sovietizării. Era o concesie făcută de Stalin pentru adormirea opiniei publice occidentale și menajarea președintelui S.U.A. Semnarea de către I.V. Stalin a declarației a avut doar un caracter propagandistic. După cum va spune A.I. Vâșinski la București, în aceeași lună februarie 1945, *Ialta sunt eu*, adică dictat sovietic.

Modalitatea prin care P.C.R. va accede la putere a fost constituirea Frontului Național Democrat, pentru că - afirmau comuniștii într-un manifest adresat locuitorilor capitalei - Blocul Național Democrat rămăsese „prea strâmt” și nu cuprindea „toate forțele democratice reale ale țării”. Pe de altă parte, guvernul și B.N.D. își încheiaseră misiunea prin semnarea armistițiului și nu mai erau „expresia voinței și intereselor maselor largi ale poporului și nu se bucură de încrederea țării”<sup>23</sup>. Din Frontul Național Democrat au făcut parte: Partidul Comunist Român, Partidul Social Democrat, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică și Sindicatele Unite. Mai apoi, a aderat și Uniunea Populară Maghiară. Chiar în condiții de relativă normalitate, era evident că aliații din F.N.D. nu puteau pretinde toată puterea, deoarece nu obținuseră vreodată rezultate notabile în alegeri parlamentare. O anumită influență au avut, mai ales asupra oamenilor săraci, acțiunile agitatorice și propagandistice ale F.N.D., prin care se cerea: majorarea salariilor la nivelul „scumpetei”, instalarea unor noi administrații locale, condiții de muncă și de trai mai bune, reformă agrară imediată etc. După o susținută campanie de presă, în care s-a cerut arestarea ministrului de interne Aurel Aldea, iar lozincile dominante au fost: *să plece guvernul, vrem guvern F.N.D.*, la jumătatea lunii octombrie 1944, miniștrii F.U.M. din guvern, Lucrețiu Pătrășcanu și Con-

20 *Ibidem*, dosar 5/1944, f. 1.

21 „Monitorul Oficial”, nr. 247 din 25 octombrie 1944, p. 6854.

22 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 263 – I, f. 1.

23 Vezi manifestul *Cetățeni ai Capitalei! Cetățeni ai întregii Țări!* în „Scânteia”, I, nr. 17 din 7 octombrie 1944.

stantin Titel Petrescu, au demisionat. La 4 noiembrie 1944, s-a constituit un guvern politic de coaliție prezidat tot de generalul Constantin Sănătescu, pe baza Blocului Național Democrat, în care Nicolae Penescu, din partea Partidului Național Țărănesc, deținea portofoliul internelor. Alături de Iuliu Maniu, el va deveni rapid o țintă predilectă pentru atacurile „Scânteii”.

În lupta politică din România, poziția sovietică, de sprijin pentru F.N.D., printr-o atitudine amenințătoare față de guvern, a devenit o puternică armă de propagandă a P.C.R. La 2 noiembrie 1944, vicepreședintele Comisiei Aliate de Control din România, generalul V. Vinogradov, și șeful de Stat Major a aceleiași comisii, generalul Vasiliev, au înaintat o notă guvernului român prin care cereau să se curme „politica de târăgănare a îndeplinirii obligațiilor” luate prin Convenția de Armistițiu și să treacă în mod serios la îndeplinirea rapidă a tuturor clauzelor asumate<sup>24</sup>. Atitudinea sovietică se va înăspri, guvernul român fiind somat să retragă administrația românească din Transilvania de Nord până în seara zilei de 12 noiembrie. Demersul sovietic fusese „anticipat” de către liderul P.C.R., Vasile Luca, într-un editorial al „Scânteii”: *Lupta pentru democrație și progres*. Acesta pretindea că în Transilvania eliberată „nici o activitate politică afară de cea național-țărănistă nu este lăsată liberă” de către jandarmii și prefecții numiți de primul guvern Sănătescu. Cauza pentru care teritoriul rupt prin Dictatul de la Viena nu era predat României nu putea fi decât nerespectarea armistițiului de către guvernul român, „prin atitudinea șovinistă față de populația pașnică maghiară”. Doar într-o „Românie democrată care dă tuturor naționalităților conlocuitoare garanția de liberă dezvoltare” va fi posibil acest lucru – afirma sentențios liderul comunist<sup>25</sup>. Uniunea Sovietică va folosi problema Transilvaniei ca un mijloc de șantaj împotriva României, pentru înscăunarea unui guvern F.N.D.

Temeiul hotărâtor în decizia sovietică, de interzicere a administrației statului român în Transilvania de Nord, trebuie căutat în considerente de ordin militar. Comandamentul militar sovietic nu avea nevoie de un intermediar, administrația românească, când putea rechiziționa fără niciun fel de limitare tot ceea ce interesa frontul, dintr-o zonă bogată în animale. Campania de presă a „Scânteii” împotriva „gărzilor Iuliu Maniu” a servit doar ascunderii adevăratelor motive. Prezentând comunicatul guvernului privitor la retragerea autorităților administrative din Transilvania de Nord, în care se cerea populației să rămână pe loc și să-și continue activitatea, „Scânteia” din 15 noiembrie 1944 titra triumfător: *Banțele înarmate și autoritățile samavolnice din Ardealul de Nord vor fi evacuate*.

În județul Năsăud autoritățile fuseseră numite de către comandantul sovietic, în funcție de interese și posibilitatea găsirii unor personalități apte să îi inspire încredere. În funcția de primar al Bistriței s-au succedat în mai puțin de două luni patru primari: Ion Costan (13 octombrie – 3 noiembrie), apoi Cornel Pop, Ștefan I. Pop și Leon Mihăese. La 1 decembrie 1944, comandantul sovietic a socotit că tipograful Alexandru Mureșan ar fi cel mai potrivit ca primar al Bistriței, el satisfăcând criteriul clasei sociale.

Autoritățile samavolnice identificate de „Scânteia” erau prefecții și jandarmii. Cum în județ prefectul fusese numit de către sovietici, doar jandarmii vor fi obligați să plece. Legiunea de Jandarmi Năsăud intrase în dispoziție în jurul datei de 1 noiembrie 1944. Principalele sarcini trasate comandantului legiunii de către Inspectoratul de Jandarmi Cluj, care își avea încă sediul la Turda, au fost: stăpânirea teritoriului din punct de vedere polițienesc, aprovizionarea și cazarea în bune condițiuni a jandarmilor și menținerea legăturii cu inspectoratul și subunitățile. În data de 6 noiembrie a fost semnalat un prim eveniment grav, caporalul Rusu Gheorghe, în legitimă apărare, împușcând un soldat sovietic din Regimentul 214 Artilerie. După primirea ordinului de retragere, Legiunea de Jandarmi Năsăud va fi relocată în județul Câmpulung, fiind subordonată Inspectoratului de Jandarmi Suceava. În județ vor fi constituite posturi de jandarmi civili, personalul fiind recrutat dintre locuitorii satelor. Jandarmii civili, „gărzile comunale”, nu au reușit să se facă respectați, prin autoritate și prestigiu.

O modalitate de impunere a unor elemente fidele F.N.D., pe plan local, a fost „calea revoluționară”. Istoriografia marxistă a numit așa asaltul asupra autorităților locale și impunerea unor indivizi, dirijați de către P.C.R. și organizațiile subordonate, la conducerea prefecturilor și primăriilor. Prin această metodă, la adăpostul armatei sovietice, autoritatea statului român în Moldova, în toamna anului 1944, fusese pulverizată. Prefecturile, primăriile, poliția și jandarmeria erau luate cu asalt în numele democratizării, a luptei împotriva fascismului și a legionarilor, a purificării aparatului de stat etc. Toate acestea - prezentate pe larg și tendențios de „Scânteia” – erau catalogate ca acțiuni ale maselor populare pentru democratizarea aparatului de stat.

24 Vezi: *Textul documentului înmănat D-lui General Sănătescu de către Vice-președintele Comisiunii Aliate de Control a Armistițiului*, în „Scânteia”, I, nr. 46 din 5 noiembrie 1944.

25 V. Luca, *Lupta pentru democrație și progres*, în „Scânteia”, I, nr. 54 din 13 noiembrie 1944.

La 17 decembrie 1944, sub indicația „confidențial”, Inspectoratul General al Jandarmeriei emitea ordinul circular nr. 50 231, semnat de generalul Anton - inspector general al trupelor de jandarmi. Erau aduse grave acuzații jandarmilor, care s-au comportat „ca niște lași” atunci când posturile lor au fost atacate iar ei dezarmați. „Toți s-au mulțumit să cedeze, să predea armele sau să se lase deținuți de orice grup de impostori, care sub un motiv sau altul s-au datat la asemenea acte de agresiune”. Comandanții ierarhici, de la inspectorate și legiuni de jandarmi, din „diplomație politică”, nu au luat niciun fel de măsuri, ci „s-au mulțumit să constate faptele ca orice spectator neinteresat”. Rapoartele lor, după prezentarea evenimentelor, se încheiau invariabil, stereotip și nefast cu formula: „rugându-vă să binevoii a ordona”. Erau prezentate cazuri concrete din județul Iași, în care două posturi de jandarmi au fost dezarmate de către indivizi care le-au luat cu asalt. Generalul Anton cerea ca jandarmii care s-au lăsat dezarmați să fie trimiși în fața Curții Marțiale iar șefii ierarhici să fie sancționați<sup>26</sup>.

Noile autorități locale impuse astfel de F.N.D. nu îndeplineau însă condițiile cerute de lege. La 15 ianuarie 1945 a fost publicată în „Monitorul Oficial” legea nr. 21, prin care erau modificate articolele 11 și 19 din legea administrativă, dând posibilitate primarilor și prefecților care nu aveau studiile necesare să rămână în funcții. Erau dispensați de condiția studiilor cei care „s-au distins printr-o activitate publică remarcabilă”<sup>27</sup>; bineînțeles că după 23 august 1944. A fost un artificiu juridic prin care activiștii F.N.D., impuși prin forță și cu concurs sovietic, puteau rămâne legal în posturi.

La 6 decembrie 1944 a depus jurământul în fața regelui Mihai noul guvern de coaliție al Blocului Național Democrat (P.N.Ț., P.N.L., P.C.R., P.S.D) prezidat de către generalul Nicolae Rădescu. Acesta deținea și portofoliul internelor. În declarații făcute presei, Nicolae Rădescu se declara un adept al libertății, hotărât să preia povara guvernării și să continue programul guvernului anterior al B.N.D. A cerut, în schimb, ca în țară să se restabilească ordinea și disciplina la toate locurile de muncă. Nu putea fi de acord ca muncitorii să fie scoși la mitinguri în loc să muncească sau să înlăture conducerile din întreprinderi când aveau vreo nemulțumire. „De asemenea – declara premierul – nu înțeleg să se instaleze prefecți și primari tot prin intervenția aceluia care se consideră că au dreptul și se substituie autorității legale, înlocuind pe reprezentanții acesteia cu oameni aleși de ei”. A cerut un armistițiu între partidele de la guvernare precum și dezarmarea gărzilor etc.<sup>28</sup>

În luna decembrie 1944 venise și rândul județului Năsăud să fie obiect al experimentului „revoluționar”. O zi mai târziu după declarațiile premierului, prin care cerea respectarea ordinii și legalității, în Bistrița s-a constituit un comitet de inițiativă din rândul membrilor de sindicat pentru alegerea unui consiliu județean. Comitetul „după patru zile de muncă a reușit să înlăture prefectul, subprefectul și șeful poliției. Cel din urmă a fost arestat. S-a trecut apoi la completarea acestor posturi cu oameni propuși de noi. Elementele cărora le-am încredințat conducerea promet pentru viitor o activitate dirijată pe linia noastră”<sup>29</sup>. Fragmentul citat face parte din primul raport al Comitetului Județean Năsăud al P.C.R., trimis Comitetului Regional Cluj la 2 ianuarie 1945, și dovedește că noii demnitari fuseseră selectați dintre personalitățile dispuse să fie obediente față de comuniști.

Județul fiind sub ocupație sovietică, autoritățile puteau fi înlocuite la un simplu ordin al comandantului sovietic local, cum de fapt se întâmplase cu primarii Bistriței. Intrarea în acțiune a „maselor” respecta însă scenariul național. Numirea lui Alexandru Mureșan ca primar, la 1 decembrie 1944, a făcut parte din acest scenariu, el fiind în mijlocul frământărilor un participant activ. Activizarea și dirijarea muncitorilor din sindicate precum și găsirea unor personalități bine pregătite din punct de vedere profesional au asigurat fațada „democratică” a preluării puterii. La 13 decembrie 1944 a depus jurământul într-un cadru festiv, într-o sală arhiplină pavoazată cu drapelele aliate, în prezența comandatului militar sovietic al județului, Șerbacov I., noul prefect, Ștefan I. Pop. Acesta fusese „ales prin voința poporului de prefect al județului Năsăud și întărit în această calitate de Comandantul Militar Sovietic”<sup>30</sup>, după cum glăsuia textul jurământului. În discursul comandantului sovietic, la instalarea în 13 decembrie a prefectului, a subprefectului Ioan Melaniuc și a Consiliului Județean, era exprimată dorința de conviețuire pașnică între români și maghiari, a menținerii ordinii, a refacerii căilor de comunicație etc.

26 ANBN, fond Legiunea de jandarmi a județului Năsăud, dosar 1, f.

27 Vezi Legea 21 în „Monitorul Oficial” nr. 11 din 15 ianuarie 1945.

28 *Declarațiile făcute presei de Domnul Președinte al Consiliului de Miniștri General adjutant N. Rădescu*, în „Scânteia”, I, nr. 79 din 9 decembrie 1944.

29 ANBN, fond Comitetul Județean P.C.R. Năsăud, dosar 1, f. 1.

30 ANBN, Colecția Ștefan Pop, dosar 3, f. 1. Textul jurământului era următorul: *Eu Dr. Ștefan I. Pop, ales prin voința poporului de prefect al Județului Năsăud și întărit în această calitate de Comandantul Militar Sovietic, jur pe conștiința mea de om și pe onoarea mea, să îndeplinesc toate doleanțele drepte și justificate ale poporului și garantez pentru aceasta cu prețul vieții mele.*

Comandantul sovietic afirma că a fost trimis să facă dreptate în județ și nu se va amesteca în afacerile prefecturii decât atunci când aceasta nu-și va face datoria. A intervenit însă pentru schimbări la Prefectură și Poliție pentru că lucrurile nu mergeau cum trebuie<sup>31</sup>.

Prefectul Ștefan I. Pop, născut la 26 aprilie 1903, avea un doctorat în științe politice. Cariera în administrație publică și-a început-o în 1936 ca pretor la plasa Lechința. În anul 1940 era primpretor la plasa Centrală, rămânând în teritoriul ocupat după Dictatul de la Viena, prin aceasta îndeplinind ordinul 13 734 din 4 septembrie al Ministerului de Interne. În perioada 1940-1944 a fost funcționar particular la „Regna”. Ștefan I. Pop a fost unul dintre cei mai importanți colaboratori ai „Săptămânii” din perioada ocupației maghiare. Articolele scrise de el, cu un caracter patriotic și anticomunist, nu erau însă un bun argument pentru a fi numit prefect; de asemenea, nici refugiarea familiei în Germania. Probabil articolul *Războiul sfânt*, publicat în iunie 1941, la începutul războiului antisovietic, încă nu era încă cunoscut de cei care aveau atunci putere de decizie<sup>32</sup>. Noul prefect a fost cel mai capabil intelectual din județ, având certe calități administrative, din rândul celor pe care o anumită istoriografie îi numea „tovarăși de drum”.

Raportul Comitetului Județean Năsăud al P.C.R. din 2 ianuarie 1945, amintit mai sus, descria activitatea desfășurată în perioada 7 decembrie 1944 – 2 ianuarie 1945. Partidul luase ființă în decembrie, printr-un comitet județean de inițiativă, care era compus din următorii: Ioan Gluvcov, secretar, Ioan Melaniuc, Ion Popu, Löwy Bernadt și Gross Avram. Cu excepția secretarului Ioan Gluvcov, toți ceilalți fuseseră plantați în posturi importante în administrația județului. Zidarul Ioan Melaniuc ajunsese subprefect, Ioan Popu, absolvent al Școlii Superioare de Comerț, era contabil în cadrul Prefecturii Năsăud, responsabil cu finanțele orașului Bistrița și ale județului și consilier județean, din aprilie 1945, subprefect. Gross Avram, consilier județean, fusese numit în decembrie 1944 directorul Oficiului economic județean de aprovizionare, iar Löwy Bernadt era șeful Siguranței din județ. Partidul avea 12 membri la 9 februarie 1945.

În timpul ocupației, județul Năsăud a beneficiat de o autonomie relativă sub control sovietic. Un prim regulament, pentru organizarea și funcționarea serviciilor publice, fusese elaborat de către Ștefan I. Pop încă în 12 decembrie 1944. Conform acestuia, județul era administrat de către prefect și „Consiliul Județean ales de adunarea generală a sindicatelor muncitorești, agricultorilor, funcționarilor publici și particulari”<sup>33</sup>. Comandamentul sovietic, după 13 decembrie 1944, nu s-a mai implicat vizibil decât în probleme care priveau regimul de ocupație, în interpretarea pe care o considera potrivită. La 28 decembrie 1944, Consiliul Județean a adoptat Regulamentul pentru organizarea și funcționarea serviciilor centrale și externe ale Județului Năsăud. Regulamentul fusese elaborat de către prefectură. Împărțirea administrativă rămânea aceeași, în patru plase (plasa de Sus, plasa de Jos, plasa Năsăud, plasa Rodna) și 112 comune. Organele deliberative erau Consiliul Județean și Delegația Consiliului Județean, iar ca organe executive prefectul și subprefectul. La dispoziția acestora se aflau secretarul general, precum și serviciile județului: Administrația generală, Finanțele de stat, Serviciul sanitar și veterinar, învățământul, Tribunalul, Parchetul etc. Funcționarii superiori erau propuși de către prefect și validați de Consiliul Județean. Subprefectul era ales de către Consiliul Județean la propunerea prefectului, pe care îl înlocuia în lipsă. Primpretorul era agentul puterii centrale în plasă, iar pretorul șeful poliției din plasă și în această calitate lua măsuri pentru menținerea ordinii și siguranței publice<sup>34</sup>.

Președinte al Consiliului Județean a fost ales cu unanimitate de voturi în 13 decembrie, în prima ședință, Octavian Budușan, președinte al sindicatului agricultorilor. Din februarie 1945 sindicatul agricultorilor a fost înghițit în Frontul Plugarilor, iar Octavian Budușan a devenit președinte al acestei organizații. El era caracterizat de secretarul județean P.C.R., Ioan Gluvcov, ca un „sincer democrat”, bucurându-se de simpatie din partea țărănimii. Popularitatea lui Budușan a fost una incontestabilă, chiar dacă numărul de 10 000 de săteni socotiți ca încadrați în Frontul Plugarilor, în februarie 1945, în cele 60 de comune în care se afirma că se înjghebaseră nuclee, după rapoartele P.C.R., nu poate fi crezut. Demisia lui Octavian Budușan, în vara anului 1946, din calitatea de președinte al Frontului Plugarilor și al F.N.D. -lui județean, a dus la plecarea în masă a țărănimii din organizația patronată de Petru Groza.

31 Adrian Onofreiu, *Consiliul Județean, instituție autonomă a județului Năsăud (13 decembrie 1944 – 23 februarie 1945)*. Mărturii documentare, în „Revista Bistriței”, XX, p. 333.

32 În exemplarul „Săptămânii” din 29 iunie 1941, păstrat la Direcția Județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale, este subliniat cu roșu, pe lângă titlul articolului scris de Ștefan I. Pop, *Războiul sfânt*, următorul fragment: *E lupta onoarei contra vicleniei, a civilizației contra distrugerii. E lupta de salvare a celor de același neam și lege din ghearele comunismului distrugător.*

33 Dr. Ștefan I. Pop, *op. cit.*, p. 46.

34 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 235, f. 15-26.



Prezența în fruntea județului a lui Ștefan I. Pop a imprimat un aspect de profesionalism în conducerea vieții economice, sociale și culturale a județului. În luna decembrie a fost deschis anul școlar 1944/1945. Numeroasele ordonanțe cu putere de lege provizorie au încercat să răspundă nevoilor locale și imperativelor sovietice. Comandamentul sovietic a socotit că produsele recoltate de pe pământurile sașilor refugiați îi reveneau de drept, în conformitate cu art. 7 al Convenției de Armistițiu, ca trofee de război; de asemenea, și vitele absenteiștilor. Nu s-a ținut cont de faptul că mulți sași, în puținul timp avut la dispoziție, și-au vândut o parte din bunuri, mai ales vite, locuitorilor rămași. Autoritățile românești au fost obligate să pună la dispoziția sovieticilor recolta din toamna anului 1944 de pe pământurile absenteiștilor și vitele care le aparținuseră și nu fuseseră evacuate<sup>35</sup>.

La începutul lunii ianuarie 1945, prefectul Ștefan I. Pop a condus o delegație din județ, la București, pentru diverse intervenții la guvern. Din delegație au mai făcut parte Aurel Groze, inspector școlar, și Ioan Popu, directorul serviciului financiar din prefectură. În capitală au fost primiți de către Petru Groza, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Teohari Georgescu, subsecretar de stat la interne, și Ionel Pop, înaltul comisar însărcinat cu problema Transilvaniei de Nord. Primirea la Petru Groza și Teohari Georgescu dovedește că oficialii județului inspirau mai multă încredere grupării F.N.D. din guvern, de la care probabil au primit și diverse instrucțiuni<sup>36</sup>.

O altă delegație din județ, condusă de către vicarul Năsăudului, Simion Pop, a sosit în capitală în 15 ianuarie. Din ea mai făceau parte Ion Costan, Grigore Pop, Aurel Angelușiu și Ion Pinte. La București li s-au adăugat Dumitru Nacu, Enea Grapini și alte personalități năsădene. Prima întâlnire a fost cu Ionel Pop, care i-a asigurat pe năsădeni că „toate problemele vor fi rezolvate cu maximum de bunăvoință și cu dragoste frățească”. În 19 ianuarie delegația a fost primită de către primul ministru Nicolae Rădescu. Revendicarea principală, cuprinsă în memoriul înmănat președintelui Consiliului de Miniștri, a fost instalarea imediată a autorităților românești în teritoriul cedat prin Dictatul de la Viena. Odată acest imperativ național satisfăcut, vor putea fi soluționate toate celelalte probleme: culturale, bisericești, economico-financiare etc. Pe lângă audiența la primul ministru, delegația a făcut un periplu pe la Ministerul Cultelor, unde a fost primită de ministrul Ghiță Pop, la Ministerul Agriculturii și la Direcția C.F.R.<sup>37</sup>

În timp ce în capitală începuseră manifestațiile pentru un guvern F.N.D., la sfârșitul lunii ianuarie 1945, în Bistrița abia a luat ființă un comitet de inițiativă pentru formarea unui consiliu F.N.D. Un apelul tipărit se adresa tuturor organizațiilor politice, grupărilor profesionale și culturale, precum și oamenilor „sincer democrați”, neîncadrați politic. Motivația unirii pe baza platformei Frontului Unic Muncitoresc în F.N.D. era de a se putea duce războiul alături de U.R.S.S. și a face față nevoilor atât de presante din județ. Comitetul de inițiativă al F.N.D. îi cuprindea în primul rând pe șefii diverselor autorități județene: prefectul Ștefan I. Pop, subprefectul Melaniuc Ioan, președintele Consiliului Județean Budușan Octavian, președintele Tribunalului Bistrița Rebrean Emil, primarii din Bistrița și Năsăud, Mureșan Alexandru și Onoe Nicolae, primpretorii de la cele patru plase, șefii serviciilor importante din prefectură etc. Comitetul își întărea credibilitatea prin cooptarea protopopilor, ortodox și greco-catolic, Mureșan Victor și Petringel Ioan, a medicului Chitul Iulian, fost membru al P.N.L. etc. În lista de 33 de membri ai comitetului de inițiativă al F.N.D, reprezentantul P.C.R., Gluvacov Ioan, era pe locul opt, în timp ce președinții diverselor sindicate spre final. Uniunea Populară Maghiară era reprezentată de Lukats Ignat. Alegerea delegaților pe plăși, pentru înființarea F.N.D., trebuia să fie supravegheată prin delegați ai comitetului de inițiativă<sup>38</sup>.

Într-un raport al Comiteturului Județean P.C.R., din 9 februarie 1945, trimis Comiteturului Regional Cluj al P.C.R., în comitetul de inițiativă al F.N.D Năsăud erau menționate următoarele organizații: Partidul Comunist cu 3 locuri, Frontul Plugarilor 10 locuri, sindicatele 7 locuri, Apărarea Patriotică cu 2 membri, Uniunea Populară Maghiară 2 membri, Tineretul sindicalist 1 loc și femeile sindicaliste 2 locuri. Reprezentanții P.C.R. au fost Gluvacov Ioan, Popu Ioan și Melaniuc Ioan<sup>39</sup>.

Situația județului Năsăud a fost influențată de ocupația sovietică, dar și de un anume echivoc în privința viitorului Transilvaniei de Nord. Legăturile cu guvernul de la București erau aproape inexistente, județul administrându-se conform hotărârilor Consiliului Județean și mai ales prin ordonanțele prefectului. Prin ordonanța 35 din 24 ianuarie 1945, luată în baza dispoziției Consiliului Județean din 19 ianuarie 1945, prefectul prelua atribuți-

35 Dr. Ștefan I. Pop, *op.cit.*, p. 37.

36 *Ibidem*, p. 18.

37 ANBN, fond Colecția Ion Costan, dosar 8, *passim*.

38 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 234, f. 100.

39 ANBN, fond Comitetul Județean P.C.R. Năsăud, dosar 1, f. 2.

ile ministerelor ca autorități tutelare, el înlocuind miniștrii Justiției, Internelor, Agriculturii și Domeniilor: „Toate legile care pentru anumite acte pretind aprobare sau confirmare ministerială se modifică în sensul că această aprobare sau confirmare se dă de prefectul județului”<sup>40</sup>. La 4 februarie 1945, prin ordonanța 45, prefectul Ștefan I. Pop a decis dizolvarea tuturor consiliilor comunale din județ. Alegerea consiliilor comunale, a primarilor și celor doi viceprimari trebuia făcută de către întreaga populație, drept de vot având toți cetățenii peste 18 ani<sup>41</sup>. După impunerea guvernului Groza, conform ordinului nr. 608 din 10 aprilie 1945 al ministrului de Interne, schimbările de primari precum și numirile se puteau face doar cu asentimentul organizațiilor F.N.D. din localitate.

Prezent la București la Congresul Sindicatelor, în ultima decadă a lunii ianuarie 1945, Teofil Vescan, lider al F.N.D. Cluj, a făcut declarații privind situația din Nordul Transilvaniei. Starea de izolaționism a teritoriului rupt prin Dictatul de la Viena era - potrivit lui Vescan - consecința nefastă a fascismului din România. În ultima vreme fuseseră răspândite zvonuri tendențioase și demobilizatoare privind viitorul Ardealului, fiind avansată ideea că guvernul maghiar de la Debrețin își va extinde autoritatea asupra acestui teritoriu. Alte știri alarmiste proveneau din cercurile maniste, ele având și caracterul unui atac la adresa aliaților. Armistițiul cu Ungaria din 18 ianuarie 1945 clarificase însă pentru opinia publică situația Transilvaniei de Nord, clarificare de care forțele grupate în F.N.D. nu avuseseră nevoie, pentru că ele cunoștea situația reală. Pentru a înțelege situația din Nordul Transilvaniei trebuiau evidențiate două aspecte: situația dezastroasă după ocupația maghiară și faptul că acest teritoriu a fost teatru de război, apoi „comportarea total antidemocratică a unor organe de ordine ale administrației românești”, administrație care a fost evacuată. Ajutoarele promise de guvern nu au sosit, în spatele motivelor invocate putând fi observate „uneltirile maniștilor”. Fără a avea un organ central de conducere „F.N.D. a fost acela care pe bază consultativă dând aceleași sfaturi practice și teoretice tuturor prefecturilor, a încercat, a unificat în măsura posibilităților, administrația celor 11 județe”<sup>42</sup>.

Sfaturile de care vorbea liderul F.N.D. Cluj erau în fapt directive ale Comitetului Regional P.C.R. Cluj, trimise și în județul Năsăud. Un fapt anecdotic, întâmplat în cabinetul Comandamentului sovietic al garnizoanei, în 15 martie 1945, după ce la Cluj avusese loc ceremonia revenirii Transilvaniei de Nord la statul român, arată unde și de către cine se luau deciziile administrative. Un anume Kiss Ioan, probabil fostul interpret, a intrat intempestiv în cabinetul comandantului sovietic, întrebându-l amenințător pe primarul Mureșan din ordinul cui se vopsea în roșu catargul din fața primăriei, catarg care fusese înainte în roșu, alb, verde – tricolorul maghiar. Pe lângă insolitul situației, care probează starea de spirit a reprezentanților populației maghiare, este important de reținut cine fuseseră convocați de către comandantul sovietic. Șefii autorităților locale prezenți la ordin în biroul comandantului sovietic erau următorii: prefectul Ștefan I. Pop, Dr. Teofil - prim-procurorul parchetului, Ioan Răcătoianu - comandantul Legiunii de Jandarmi civili, Ion Nicoară - șeful Poliției Bistrița, Löwy Bernadt - șeful Siguranței, primarul Alexandru Mureșan și secretarul partidului comunist, Ioan Gluvacov<sup>43</sup>. Ultimii trei erau membri ai P.C.R. De ce trebuia să fie prezent Ioan Gluvacov, secretarul unui partid care avea în județ la acea dată mai puțin de 50 de membri și care nu deținea nicio demnitate publică? Întrebarea este desigur doar retorică.

Administrația județului își desfășura activitatea într-un climat etnic foarte tensionat. Cei patru ani de înfumurare maghiară, începuți și terminați într-un climat de teroare față de populația românească, acumulasera o mulțime de resentimente în rândul românilor. Situația mai gravă era la Rodna, acolo unde liderii maghiarilor se repliaseră rapid pe pozițiile F.N.D. În primele luni ale anului 1945, primăria Rodna și pretura plasei Rodna au semnalat prefectului Ștefan I. Pop starea de anarhie din rândul maghiarilor, cei mai mulți ostili autorităților românești. La 18 ianuarie 1945, primarul localității a trimis un memoriu Prefecturii Județului Năsăud, privind incidentele interetnice din Rodna, de până la acea dată. Se arată că în timpul ocupației maghiare circa 300-400 de cetățeni de origine maghiară și germană au fost antrenați în diferite organizații paramilitare cu scopul de a mări potențialul Axei. Cu implicarea acestora, autoritățile au comis față de români tot felul de ofense și maltratări. Cazurile cele mai grave au fost cele ale locuitorilor: Domide Gherasim, Cărdan Florea, Grapini Florea, Domide Ioan, Măgherușan Dionisiu, ajungându-se până la crimă în cazul lui Șteopan Gherasim. Barbariile s-au accentuat după 23 august 1944 „când toți intelectualii de origine etnică română și alți cetățeni au fost arestați și o parte din ei închiși la Bistrița mult timp iar restului i s-a fixat domiciliu forțat”. Astfel că se acumulase „o mare doză de ră-

40 ANBN, fond Colecția Ștefan Pop, dosar 6, f. 1.

41 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 234, f. 78; dosar 235, f. 35.

42 *Situația din nordul Ardealului*, în „Scânteia, II, nr. 119 din 25 ianuarie 1945.

43 ANBN, fond Poliția orașului Bistrița, dosar 2, f. 22.

fuieli și răzbunări” în rândul românilor. Acțiuni de răzbunare se și întâmplaseră după 13 octombrie 1944, data încetării ocupației maghiare, dar primăria a luat măsuri pentru stăvilirea acestora. Însă adepții hortismului de ieri se repliaseră după 1 ianuarie 1945, au organizat sindicat muncitoresc, sub care își căutau refugiul, pentru a scăpa de răspundere. Mai mult, prin acțiunile lor au urmărit ca autoritățile superioare să-i declare „mari democrați și dacă e cazul chiar comuniști”, iar partizanii aliaților, românii, să fie numiți fasciști. Scopul acelor elemente nu era decât agitărea spiritelor, provocarea dezordinii, pentru a face imposibilă funcționarea autorităților locale<sup>44</sup>.

Situația era văzută complet diferit de liderii sindicali din Rodna. La 30 martie 1945, președintele sindicatului minier din Rodna, Grupenco Vasile, se adresa amenințător într-o notificare către pretorul plasei Rodna, privitor la situația interetnică. Se afirma că membrii sindicatului erau atacați în fiecare zi, populația muncitoare, „numită de Dvs. minoritari”, era atacată și bătută pe stradă de grupuri legionare, fasciste; samavolnicii pentru care autoritățile plasei vor răspunde „în fața justiției democratice”<sup>45</sup>. Pretura plasei Rodna va trimite, cu data de 12 aprilie, o informare prefectului Ștefan I. Pop, în care se menționa că sindicatul minier a încercat să intimideze autoritățile, punându-le în cărcă toate certurile individuale din comună. Cu fiecare ocazie, minoritarii se adresau comandatului rus, inducându-l în eroare, care fără să cerceteze cauza se răzbuna pe autorități sau pe diferiți români, aceștia fiind catalogați: hitleriști, legionari, fasciști etc. Sindicatul minier nu da nimic pe autorități, iar purtarea minoritarilor era provocatoare la adresa românilor și autorităților românești<sup>46</sup>.

Neliniștea populației românești privind viitorul județului era alimentată și de o mulțime de zvonuri și informații neverificate. Asemenea „informări” erau preluate și de către comandantul sovietic al județului. La 29 ianuarie 1945, la o conferință la care au participat primpretorii, notarii, primarii, preoții și directorii din județ, la Bistrița, comandantul sovietic a declarat că jandarmii români evacuați la Vatra Dornei scoteau ilegal alimente din județ, ei trebuind să fie arestați pentru aceasta. Aceeași jandarmi ar face propagandă împotriva sovieticilor, cerând populației să nu dea vite și cereale armatei sovietice, deoarece autoritățile și armata română se vor reîntoarce în scurt timp și îi vor scoate pe ruși din județ. Primpretorul plasei Rodna, Aurel Nedelea, prezent la întâlnire, a trimis o informare Legiunii de Jandarmi Năsăud, la Vatra Dornei, menționând că asemenea afirmații jignitoare erau răspândite, cel mai probabil, de către ungurii din județ. El considera că se impunea informarea Inspectoratului de Jandarmi și a Ministerului de Interne despre asemenea mașinații<sup>47</sup>.

Pe o poziție morală foarte dificilă, asociați hitlerismului, se situau cei 867 de sași rămași în județ după 13 octombrie 1944. Grupul Etnic German a fost interzis prin legea 485 din 7 octombrie 1944. Articolul 8 al Convenției de Armistițiu făcea trimitere la proprietățile din teritoriile ocupate de Germania și Ungaria, considerate bunuri inamice. Cei care puteau fi raportați la prevederile art. 8 din Convenția de Armistițiu erau cetățenii germani și unguri, românii sau oricare cetățeni străini care au părăsit țara odată cu retragerea trupelor germane, și românii sau alți cetățeni care locuiau pe teritoriul Germaniei și Ungariei sau pe teritoriile ocupate de acestea<sup>48</sup>.

În județ fuseseră abandonate de către sași mii de case, în care s-au instalat locuitori din județ sau județele apropiate, mai apoi și coloniști din Munții Apuseni. Numai în Bistrița un inventar al primăriei din septembrie 1945 identifica 788 imobile absenteiste. O parte din inventarul mobil și imobil al acestora a fost însușit de diverși indivizi. Situația juridică a locuințelor sașilor refugiați a fost reglementată prin legea 91 din februarie 1945, când a luat ființă Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice (C.A.S.B.I.). Aceasta era în subordinea Ministerului de Finanțe și administra bunurile mobile și imobile „aparținând persoanelor prevăzute de art. 8 din Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944”<sup>49</sup>. Oficiul Județean al Bunurilor Inamice a luat ființă la 20 mai 1945, având misiunea de a conserva bunurile inamice, prin inventarierea și administrarea acestora.

La 13 ianuarie 1945, prefectura județului, prin subprefectul Ioan Melaniuc, a emis ordonanța nr. 5/1945 „în baza ordinului Comandamentului Suprem Sovietic”, pentru refacerea drumurilor, căilor ferate și podurilor distruse pe teritoriul României. Erau considerați mobilizați pentru muncă locuitorii de origine etnică germană, indiferent de sex, selectați de către autorități și trecuți pe un tabel anexat ordinului. În timp de 5 ore aceștia trebuiau să-și pregătească bagajele cu îmbrăcăminte necesară, de iarnă și vară, și hrană pe 20 de zile. Bagajul nu putea depăși 150 Kg. Femeile cu copii sugari erau scutite de muncă, de asemenea minorii, care rămâneau în grija

44 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 272, f. 1-2.

45 *Ibidem*, f. 13.

46 *Ibidem*, f. 11.

47 ANBN, fond Legiunea de jandarmi a județului Năsăud, dosar 2, f. 72.

48 *Bunurile inamice. Comunicat*, în „Scânteia”, I, nr. 90 din 20 decembrie 1944.

49 Vezi Legea 91 în „Monitorul Oficial” nr. 33 din 10 februarie 1945.

rudelor. De îndeplinirea ordinului erau răspunzători primarii împreună cu consiliile comunale și notarii. Cei care nu se conformau dispozițiilor erau supuși sancțiunii cu internarea în lagăre și deportarea<sup>50</sup>. Probabil pentru a liniști opinia publică cu privire la deportarea sașilor în Uniunea Sovietică, guvernul a emis un comunicat prin care se arăta că în baza ordinului Comandamentului Sovietic erau ridicați și obligați la muncă cetățenii de origine germană, bărbații între 16-45 de ani și femeile între 18-30 de ani. Ridicarea ar fi avut doar un caracter provizoriu fiind determinată de nevoile războiului<sup>51</sup>. Ordinul Prefecturii Năsăud lăsa să se înțeleagă că sașii vor fi internați în lagăre de muncă pe teritoriul României. Cu toate acestea, majoritatea celor ridicați în luna ianuarie 1945 din Transilvania a luat drumul gulagului sovietic, 69 mii conform reprezentanților sovietici din București, membri în Comisia Aliată de Control<sup>52</sup>.

Numărul sașilor din județ deportați nu putea fi foarte mare din simplul motiv că majoritatea se refugiaseră din calea armatei sovietice. Din Cușma au fost ridicați 13-15 sași, din Petriș 2, Dipșa 1, Herina 1. Primăria Sângeorz Băi a raportat prefecturii că din cei 3 nominalizați pentru deportare, 2 erau cetățeni elvețieni iar unul avea un handicap mintal sever, astfel că nu corespundeau cerințelor ordinului. Din localitatea Romuli fuseseră nominalizați pentru deportare 8 sași din familiile Heidel și Veseli. Dintre aceștia, doi nu erau în localitate fiind concentrați de fostul regim maghiar, iar soția lui Heidel Adolf avea o fetiță, sugar. Primăria avea obligația de a inventaria bunurile celor nominalizați, din Romuli fiind înaintate doar două inventare. Pentru trei sași se afirma că nu posedau bunuri supuse cerințelor inventarierii. Probabil că din cei cinci au fost deportați doar doi, cum atestă alte documente<sup>53</sup>. Un gest de fidelitate și iubire, pe care ținem să-l menționăm, este cel al Elisabetei Rațkai, de origine etnică maghiară, căsătorită cu Rațkai Francisc, sas din Bistrița, care a depus o cerere în 14 ianuarie 1945 pentru a-și urma soțul ridicat de autorități, „în dorința de a nu fi despărțită de dânsul”<sup>54</sup>. Doar soțul apare în lista deportaților din 22 ianuarie. Din Bistrița au fost evacuați în 22 ianuarie 1945 de către sovietici 38 de sași cu destinația Rusia, existând lista nominală, iar din plasa Lechința 5. Cu siguranță au mai fost deportați în U.R.S.S. doi sași din Tiha Bârgăului, doi din Heidendorf și câte unul din Sigmir, Jelna și Târpiu.

La 23 mai 1945, Prefectura Județului Năsăud, Serviciul Armistițiului, a dispus pretorilor și primarului Bistriței să întocmească mai multe situații statistice, cerute de Împuternicitul Comisiei Aliate de Control. Un tabel trebuia să-i cuprindă pe sașii rămași la intrarea Armatei Roșii, precum și pe cei care erau internați la data ordinului. Rapoartele din teritoriu au fost centralizate, un „tablou asupra situației nemților din județul Năsăud”, semnat de prefect, la 26 iunie 1945, este înregistrat cu nr. 8 447/1945. Tabelul prefecturii îi include și pe cei reveniți la acea dată, total 199, precum și pe cei internați dintre cei reveniți, total 126.

Tabelul de mai jos îi cuprinde doar pe sașii nerefugiați în toamna anului 1944, precum și pe cei internați dintre aceștia. Nu știm cu siguranță câți dintre cei 103 au fost duși în U.R.S.S., în ianuarie 1945<sup>55</sup>. Pentru cel puțin 65 de persoane există menționări, în varii documente, că au fost deportate în Uniunea Sovietică. O necunoscută o constituie și soarta celor 16 sași din Moruț, din cei 80-82 rămași, nominalizați în 28 mai 1945 ca „ridicați”.

Tabel cu sașii rămași în județ și cei internați

Nr. Crt.	Plasa	Numărul sașilor existenți	
		la intrarea Armatei Roșii	internați
1	Lechința	155	23
2	Năsăud	37	14
3	Rodna	19	1
4	Șieu	16	-
5	Bârgău	150	22
6	Centrală	74	5
7	Orașul Bistrița	416	38
	<b>Total</b>	<b>867</b>	<b>103</b>

50 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 258, f. 231.

51 *Precizări în legătură cu ridicarea nemților*, în „Scânteia” II, nr. 112 din 18 ianuarie 1945.

52 *Misiunile lui A.I. Vășinski în România. Documente secrete*, Institutul național pentru studiul totalitarismului, București, 1997, p. 117.

53 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 281 passim.

54 *Ibidem*, f. 230.

55 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 6713/1945, f. 203. Vezi și Alexandru Pintelei / Horst Göbbel, *Punct crucial în Ardealul de Nord*, Editura Verlag, Nürnberg, 2004. Autorii avansează cifra de 43 sași deportați în Uniunea Sovietică (38 sași din Bistrița și 5 din plasa Lechința). Documente disparate atestă că au fost cu siguranță mai mulți.

Cum numărul sașilor din județ era foarte scăzut, el trebuia compensat cu români. La 22 februarie 1945, Prefectura Județului Năsăud a trimis ordinul 1948/1945 către primpretori, notari, primarii din Bistrița și Năsăud: „se va da publicității locuitorilor ca să se înscrie pentru a merge muncitori și gospodari în Rusia”. Înscrierea era benevolă, doritorii urmând să primească în U.R.S.S pământ și casă. Plata pentru o zi de lucru era de 500 de ruble. Se putea pleca cu familia sau individual. Cei care ar fi dorit să plece își puteau duce vitele și lucrurile casnice. Rapoartele autorităților locale trebuiau înaintate până la 1 martie 1945<sup>56</sup>. Nu avem dovezi că s-ar fi înscris cineva din județ pentru a începe o nouă viață în U.R.S.S.

În a doua jumătate a lunii ianuarie 1945, după întoarcerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej din vizita făcută la Moscova, climatul politic din România a devenit foarte tensionat. Comuniștii, prin Frontul Național Democrat, au declanșat confruntarea finală pentru demiterea guvernului Nicolae Rădescu și impunerea unui guvern F.N.D. Până la 6 martie 1945, demonstrațiile stradale s-au ținut lanț. Ele au crescut în intensitate după Congresul Sindicatelor, în urma căruia a luat ființă Confederația Generală a Muncii, condusă de comunistul Gheorghe Apostol. La Congresul Sindicatelor „toți delegații fără deosebire au cerut în cuvântarea lor un guvern de Front Național-Democratic” – asigura „Scânteia” din 31 ianuarie 1945. Sub pretextul unității mișcării sindicale, muncitorimea a fost controlată și mobilizată în stradă de către P.C.R., prin intermediul comitetelor de fabrică și a Confederației Generale a Muncii.

În timp ce în București manifestațiile s-au întetit, după discursul radiodifuzat din 11 februarie al generalului Nicolae Rădescu de la sala Aro, la Cluj s-a desfășurat între 12-15 februarie Conferința F.N.D. pentru Nordul Ardealului. Au participat circa 200 de delegați, în principal demnitari, din cele 10 județe rămase sub administrație sovietică. (Maramureșul nu a fost reprezentat, acolo desfășurându-se acțiunea separatistă a populației rutene). Din județul Năsăud au participat la conferință prefectul Ștefan I. Pop și Octavian Budușan liderul Frontului Plugarilor; prilej de intoxicare mediatică pentru „Scânteia”. Prefectul Ștefan I. Pop era prezentat de „Scânteia” ca unul din „șefii P.N.Ț. care au aderat în zilele din urmă, împreună cu organizațiile lor la programul F.N.D.”<sup>57</sup>, iar Octavian Budușan era „șeful organizației liberale din Năsăud, care în numele organizației liberale din Năsăud a acceptat programul F.N.D.”<sup>58</sup>. De la începutul lunii februarie 1945, în presa comunistă este vizibilă manevra prin care opinia publică era „informată” că „elemente democratice” din partidele istorice și chiar organizații întregi au aderat la programul de guvernare al F.N.D. și asigurarea că Transilvania de Nord va fi integrată României după ce F.N.D. va forma guvernul. La conferința de la Cluj s-a constituit Comitetul Executiv F.N.D. pentru nordul Ardealului, prezidat de către Teofil Vescan, un organism de guvernare în această parte a țării, dar subordonat F.N.D. –ului central. În „Scânteia” din 25 februarie 1945, prezentându-se pe larg conferința de la Cluj, se acorda importanță apelului F.N.D. din județul Năsăud prezentat de fostul liberal Octavian Budușan, care adunase semnăturile unor importanți membri locali din P.N.Ț. și P.N.L.

La 20 februarie 1945, primul ministru Nicolae Rădescu a destituit pe cei trei subsecretari de stat de la Ministerul de Interne, după ce la întreprinderea „Malaxa” avuseseră loc confruntări între muncitorii care doreau să aibă sindicat propriu, să nu facă politică, deci să nu se subordoneze Confederației Generale a Muncii, și comitetul de fabrică controlat de comuniști. Gheorghe Apostol - președintele Confederației Generale a Muncii - venit cu „ajutoare”, a fost rănit. Decizia destituirii îl privea expres pe liderul comunist Teohari Georgescu. În comunicatul Consiliului Frontului Național Democrat, publicat în „Scânteia” din 22 februarie, se afirma că generalul Rădescu coaliza și îndruma „toate forțele reacționare, fasciste și legionare din țară”, purtând responsabilitatea pentru „atacurile antidemocratice” din ultimul timp. Îndepărtarea lui Rădescu era primul pas necesar pentru o nouă ordine democratică. F.N.D. declara că „înțelege să-și asume răspunderea guvernării”<sup>59</sup>.

În Transilvania de Nord, Frontul Național Democrat exercita guvernarea, semioficial, de la jumătatea lunii februarie, odată cu constituirea Comitetului Executiv F.N.D. pentru Nordul Ardealului. Prin intermediul acestui organism, Teohari Georgescu a transmis Prefecturii Năsăud, la 23 februarie 1945, că prefectii „democrați” trebuiau să rămână la posturi. Se atrăgea atenția prefectului, în mod categoric, „de a nu executa ordinele îndreptate contra poporului date de generalul Rădescu care în sentimentele sale s-a dovedit a fi dușmanul poporului

56 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 235, f. 50.

57 *Reprezentanții partidelor național-țărănesc și liberal din județul Someș și Satu-Mare au acceptat programul F.N.D.*, în „Scânteia”, II, nr. 139 din 14 februarie 1945.

58 *Conferința istorică a F.N.D.-ului la Cluj*, în „Scânteia”, II, nr. 145 din 20 februarie 1945.

59 *Comunicatul Consiliului F.N.D.*, în „Scânteia” II, nr. 147 din 22 februarie 1945.

nostru". Prefectul trebuia să militeze pentru reforma agrară și „așezarea elementelor democratice în fruntea treburilor obștești”<sup>60</sup>.

În județ, membrii P.C.R. dețineau posturi cheie în administrație, chiar de la înființarea organizației județene, în decembrie 1944. Un convocator confidențial din 3 martie 1945, provenit de la cabinetul prefectului, lămurește cine erau sfătuitorii prefectului în timpul crizei guvernamentale. Din cei 11 convocați la consfătuire, șase erau sigur comuniști: Melaniuc Ioan, Gluvacov Ioan, Löwy Bernadt, Mureșan Alexandru, Gross Avram, Popu Ioan<sup>61</sup>.

La 6 martie 1945, criza politică din România a luat sfârșit, prin impunerea guvernului Petru Groza de către trimisul sovietic, Andrei Ianuarievici Vâșinski. Partidele istorice au fost eliminate din actul guvernării, dar alături de F.N.D. au fost asociate grupări dizidente din rândurile acestora, „tovarăși de drum”. Gheorghe Tătărăscu, fost prim-ministru liberal, a devenit secundul lui Petru Groza și ministru de externe. Adevărata putere era deținută de P.C.R, via U.R.S.S, dar formal guvernul de la 6 martie rămânea unul de coaliție; „primul guvern cu adevărat democratic din istoria României”, după cum ne asigură propaganda comunistă de atunci și de mai târziu. Numai că termenii folosiți în limbajul propagandistic comunist trebuie înțeleși ca având sensul opus.

### C. Partidul Comunist din România, filiala județeană Năsăud, în anul 1945

În luna decembrie 1944, câțiva indivizi s-au asociat într-un comitet pentru înființarea partidului comunist în județ. Comitetele erau compuse din cinci membri. Primul secretar județean al partidului a fost Ioan Gluvacov. Cel mai probabil acesta fusese trimis în misiune de către Comitetul Regional P.C.R. Cluj. Împreună cu Ioan Melaniuc avea ca domeniu de responsabilitate activitatea Frontului Plugarilor. Ioan Popu și Löwy Bernadt răspundeau de sindicate, iar Gross Avram tutela Apărarea Patriotică. Cu excepția secretarului Gluvacov, toți ceilalți au primit poziții cheie în administrația județului.

În memoriile lui Gustav Zikeli, se sublinia că activitatea politică în județ „a început abia atunci când au fost trimiși la Bistrița doi agitatori de către partidul comunist. Unul dintre agitatori, pe nume Gluvacov, era un comunist convins, al doilea pe nume Popa, pe dinafară comunist, în adevăr un naționalist și un mâncător de sași”<sup>62</sup>. Din nefericire, arhivele Comitetului Regional P.C.R. Cluj încă nu sunt deschise cercetării, pentru necesarele clarificări. Popu Ioan, după cum apare în documente caligrafierea numelui, fusese contabil la Banca Națională, sucursala Cluj, în anul 1938, iar între 1940-1944 la cooperativa „Plugarul” Cluj și „Regna”. Culisele începutului activității comuniste în județ rămân încă ascunse, dar este evident că împuterniciții P.C.R. aveau deschise ușile comandantului sovietic din Bistrița.

La 9 februarie 1945 partidul avea 10 membri în Bistrița și doi în județ. Evoluția numerică a membrilor de partid, conform rapoartelor lunare către Comitetul Regional P.C.R. Cluj, este redată în tabelul de mai jos. În raportul din 26 martie 1945 se menționa că numărul adeptilor crescuse de la 12 la 80, aparținând diferitelor organizații tutelate și încadrați în 15 celule, pentru ca în raportul din luna mai să fie menționați 58 de membri existenți la 16 aprilie. La o creștere de 50 membri, mai față de aprilie, cum se afirma în darea de seamă, ar trebui să fi fost 92 membri în aprilie. Fără a insista asupra unor posibile inexactități, tabelul pe care l-am întocmit indică totuși o creștere importantă a rândurilor partidului, favorizată de faptul că P.C.R. era principalul partid de guvernământ în guvernul Groza.

Tabel statistic privind organizația județeană Năsăud a P.C.R. în anul 1945<sup>63</sup>

Data raportului	2 ian.	9 febr.	26 martie	16 aprilie	10 mai	3 iunie	30 iunie	iulie	31 august	Sept.	1 oct.	Nov.	24 dec.
Membri P.C.R.	5	12	80	58	142	288	450	643	853	1044	1120	1126	1185

În perioada de dinainte de 1989, la școală era inoculat copiilor chipul activistului de partid: un semizeu care depășea toate obstacolele, condus de atotbiruitoarea ideologie marxist-leninistă, cu o viață dedicată exclusiv partidului; morala proletară, devenită mod de viață, îl călăuzea spre noi succese, chiar cu prețul subordonării vieții de familie „țelului luminos”. Banul și plăcerile lumești îi erau străine ca unuia ce își dedicase viața eliberării

60 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 281, f. 29. Telegrama transmisă prin intermediul F.N.D. Cluj a fost publicată și în „Scânteia” din 25 februarie sub titlul: *Continuați a lucra în interesul poporului.*

61 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 281, f. 39.

62 Gustav Zikeli, *op. cit.*, p. 82.

63 ANBN, fond Comitetul Județean P.C.R. Năsăud, dosar 1, passim.

celor oropșiți și exploatați. Modelul acesta era tot atât de departe de adevăr, precum era propaganda comunistă ruptă de realitate.

Am ținut să fac aceste considerații înainte de a menționa abuzul de putere, traficul de influență în schimbul unei mari sume de bani, în care a fost implicată conducerea județeană a partidului. În luna decembrie 1944 a fost arestat comerciantul Szmolka Henrich, considerat a fi fost șeful de facto al ghetoului din Bistrița în mai 1944. După aproape două luni de arest, i s-a comunicat prin intermediul lui Massler Jacob, un cap al poliției din Bistrița, că ar putea fi eliberat dacă ar plăti „pentru partidul comunist, la mâna dlui Gluvacov – secretarul organizației județene a partidului comunist din Bistrița – suma de cel puțin 50 000 p[en]gö, adică 1 500 000 lei”. Deoarece lui Szmolka îi era mai scumpă viața și libertatea decât banii, a acceptat târgul, banii fiind livrați de către copiii lui Szmolka, lui Gluvacov, chiar în sediul partidului din str. Spitalului nr. 6, „în birourile de la etaj”. Numai că Szmolka va fi rearestat, odată cu procedurile demarate de către Tribunalul Poporului pentru judecarea criminalilor de război, iar tărașenia iese la iveală. În afacere fusese clar implicat și șeful Siguranței, „tovarășul” Löwy Bernadt, poate și Gross Avram, care întâlnindu-l pe fiul lui Szmolka în 27 iunie 1945 a exclamat: „ce necazuri avem și ce încurcături sunt pe chestia banilor pe care i-ați dat la partidul comunist”<sup>64</sup>! Documentele județene de partid nu fac însă nici măcar o aluzie la afacerea Szmolka.

Membrii de partid și, mai ales, conducerea județeană s-au implicat în reforma agrară și colonizarea localităților absenteiste, prilej de a raporta că țărani cereau tot sprijinul de la partid și prefectură. Fără să motiveze într-un fel sau altul schimbarea comitetului județean de partid, care a avut loc la sfârșitul lunii iunie 1945, rapoartele către regională se continuă în aceeași notă banală, întocmite de aceeași dactilografă. La 30 iunie 1945 comitetul județean avea o nouă înfățișare. În funcția de secretar politic se afla țăranul Lungu Dimitrie, (Dumitru în multe menționări), un element „devotat, activ, neformat încă”, cu perspectivă, având școala antifascistă în Uniunea Sovietică. „Tovarășul” Lungu fusese militar în divizia „Tudor Vladimirescu”, probabil singura calitate care l-a propulsat în vârful ierarhiei de partid. A fost primit în partid la 22 mai 1945, în aceeași zi fiind cooptat în comitet. Din vechiul comitet județean a mai rămas doar Popu Ioan, conducător al sectorului financiar. Conducerea județeană de partid este redată în tabelul de mai jos.

Comitetul Județean P.C.R. Năsăud la 30 iunie 1945<sup>65</sup>

Numele și prenumele	Profesia	Naționalitatea	Data intrării în partid	Funcția ocupată în comitet
Lungu Dimitrie	agricultor	română	22 V 1945	Secretar politic
Elefant Noe	electromecanic	evreu	28 III 1945	Agitație-propagandă
Melaniuc Irimie	zidar	română	8 III 1945	Resortul tineretului
Popu Ioan	contabil	română	Decembrie 1944	Resortul financiar
Bârsan Traian	student	română	28 IV 1945	Cadre
Várady Vasile	Actele personale la Comitetul Central			Organizatoric
Puşcaşiu Ioan	plugar	română	1 I 1945	Ţărănesc
Venczel Iosif	fierar	română	20 IV 1945	Resortul economic
Tóth Anton	pantofar	maghiară	1933	
Mureşan Alexandru	plugar	română	1 V 1945	
Teodoru Victor	învățător	română		

Alte personalități din partid, care activau însă în teritoriu, la data de 30 iunie 1945, au fost: învățătorul Oprea Iuliu din Năsăud, muncitorul Traian Iosif din Ilva Mică și medicul Vianu Vasile din Rodna.

Până la sfârșitul anului, rapoartele care poartă semnătura lui Lungu Dumitru nu semnalează aspecte spectaculoase. Mai mult, ele abundă în formulări adormitoare. Pe lângă faptul că țărani mergeau la partid cu diferite probleme, la orașe „sunt rezerve în mică parte față de partid și totodată reacțiunea dominantă în mică parte din partea elementelor care au colaborat cu Maniu, cu legionarii”. Social-democrații își făceau propagandă separat, afirmând că ei nu sunt comuniști etc.<sup>66</sup>

În luna iulie 1945 a fost demarată o campanie propagandistică, la ordinele regionale P.C.R., împotriva *Comisiei de opt* din „Regna”. A fost o încercare de a subordona cea mai importantă întreprindere din județ, în cadrul a ceea ce partidul numea „lupta economică”. S-au distribuit manifeste către țărani din cele 44 sate grănicerești,

64 ANBN, colecția Ion Costan, dosar 3, f. 75.

65 ANBN, fond Comitetul Județean P.C.R. Năsăud, dosar 1, f. 12.

66 ANBN, fond Comitetul Județean P.C.R. Năsăud, dosar 1, f. 19.

pentru a pune oameni „cinstiți” în conducere, (citește comuniști), „care nu-i vor mai jefui”. Tentativa a fost sortită eșecului pentru că țărani erau neîncrezători în ceea ce partidul făcea „pentru binele lor”<sup>67</sup>.

La 1 septembrie 1945 funcția de secretar organizatoric a fost preluată de zidarul Fekete Iuliu, un element „cinstit, activ”, cu puțină pregătire politică, dar care era „capabil de dezvoltare”. După darea de seamă semnată de acesta, rezultă că nu a reușit să mobilizeze cele 10 celule din Bistrița la ședințe regulate de partid, din următoarele cauze: majoritatea membrilor de partid din Bistrița erau maghiari sau evrei și doar o mică parte erau români. Membrii maghiari așteptau „surprize cu schimbarea Ardealului”, de aceea participau rar la ședințe, iar evreii erau „ocupați cu afacerile lor”, iar o parte s-au înscris „pentru oarecare interes personal”; neputându-l atinge nu au mai trecut pe la partid<sup>68</sup>.

Partidul avea soluții și la problema națională, unde „reacțiunea” ațâța „ura între naționalități”, după cum socotea comitetul județean. În Bistrița erau două echipe de fotbal. Echipa „Unirea” era susținută de „reacțiune” cu toate că nu era legal organizată. Cealaltă era echipa sindicatelor, compusă și din minoritari, încadrată în Organizația Sportului Popular. La meciurile de fotbal era manifestată de către spectatori „ura națională împotriva acestei echipe”. Comuniștii erau de părere că, odată cu înființarea O.S.P. în Bistrița, echipa „Unirea” nu va mai putea juca, astfel că această rădăcină a „reacțiunii” va fi ruptă<sup>69</sup>.

În dările de seamă trimise regionale au fost menționate și cele 2-3 manifeste descoperite în județ. Un spațiu important fusese acordat diverselor zvonuri, care în viziunea comuniștilor nu puteau proveni decât de la „reacțiune”. Au fost semnalate și luările de poziție împotriva guvernului Groza a preoților Lazăr Sângeorzan din Rodna și Ion Costan din Bistrița. Un loc de frunte în rapoarte a fost dat activităților de slăvire a zilelor de: 1 Mai, 23 august, 13 decembrie etc.

În Comitetul Județean P.C.R. Năsăud au mai fost cooptați și alți comuniști, cei mai mulți în lunile august-septembrie 1945: Blau Leopold, Griga Ion, Vianu Vasile, Hodor Flaviu. A revenit zidarul Melaniuc Ioan, care „înainte a avut greșeli”, dar apoi i s-a încredințat sectorul organizației de masă, unde devenise „activ”. La sfârșitul anului 1945, steaua roșie a secretarului politic Lungu Dumitru se apropia de asfințit. Era caracterizat de către colegi ca fiind: „moale, neputincios, comod”, cu puțină pregătire politică. Pe de altă parte, este evidentă ascensiunea învățătorului Teodoru Victor, fost luptător în divizia „Tudor Vladimirescu”, caracterizat ca un „tovarăș”: „hotărât, cinstit, bun activist, sectar, comunist convins, execută doctrina partidului, are cunoștințe politice”. Popu Ioan, cu vechimea cea mai mare în partid, nu avea perspective de dezvoltare, fiind un tip mic-burghez, moale etc. Blau Leopold care a întâmpinat „gretăți” în gestionarea corectă a zahărului a fost scos din comitet. Comitetul Județean P.C.R. Năsăud avea la 31 decembrie 1945 componența din tabelul de mai jos, însă va suferi schimbări importante la începutul anului 1946<sup>70</sup>.

Mai-marii partidului din județ erau conștienți de importanța vechimii în partid. Raportările din 31 decembrie 1945 conțin numeroase inexactități, privind data intrării în partid, pe care nici n-am mai trecut-o în tabel, sau data la care au fost promovați în comitet. De exemplu, Lungu Dumitru încă nu devenise membru de partid în aprilie 1945, dată raportată ca făcând parte din comitet.

Comitetul Județean P.C.R. Năsăud existent la data de 31 decembrie 1945

Nr. crt.	Numele și prenumele	Dacă face parte din birou	Profesia	Naționalitatea	Când a fost numit în comitet	Din ce partid a făcut parte înainte	Funcția ce ocupă în comitet
1	Lungu Dumitru	da	agricultor	română	Apr. 1945	Div. Tudor Vladimirescu	Secretar politic
2	Fekete Iuliu	da	zidar	maghiară	Sept. 1945	Ajutorul Roșu	Secretar organizatoric
3	Bârsan Traian	da	student	română	Apr. 1945		Educație politică
4	Teodoru Victor	da	învățător	română	Apr. 1945	Div. Tudor Vladimirescu	Secretar organizației de masă
5	Popu Ioan	nu	funcționar	română	Ian. 1945	Partidul Comunist	(Prefect) membru
6	Melaniuc Ioan	nu	zidar	română	Oct. 1945	Partidul Comunist	Secretar local sindicate, membru

67 *Ibidem*, f. 27.

68 *Ibidem*, f. 13.

69 *Ibidem*, f. 44.

70 *Ibidem*, f. 100.



Nr. crt.	Numele și prenumele	Dacă face parte din birou	Profesia	Naționalitatea	Când a fost numit în comitet	Din ce partid a făcut parte înainte	Funcția ce ocupă în comitet
7	Varadi Ioan	da	richtuitor	maghiară	Apr. 1945	U.T.C.	Secretar cadre
8	Griga Ioan	nu	mecanic	română	Oct. 1945	U.T.C.	Secretar Tineretul Progresist, membru
9	Pușcașiu Ioan	nu	plugar	română	Oct. 1945		Secretar Frontul Plugarilor, membru
10	Kincses Dezideriu	nu	compactar	maghiară	Nov. 1945		Secretar U.P.M. membru
11	Hodor Flaviu	nu	medic	română	Apr. 1945		Apărarea Patriotică membru
12	Vianu Vasile	nu	medic	română	Aug. 1945	Partidul Comunist	Secretar la plasa Rodna, membru
13	Elefant Noe	nu	radio-tehnică	evreu	Nov. 1945	Partidul Comunist	Secretar la plasa Rodna
14	Oprea Iuliu	nu	învățător	română	Aug. 1945		Secretar la plasa Năsăud
15	Levi Leopold	da	tricotier	evreu	Oct. 1945	Partidul Comunist	La resortul financiar

#### D. De la revenirea administrației românești până la sfârșitul anului 1945

După 6 luni de coabitare furtunoasă a forțelor politice din România, U.R.S.S. a intervenit decisiv prin adjunctul lui Molotov, Andrei I. Vâșinki, pentru impunerea unui guvern F.N.D. La 6 martie 1945 a depus jurământul guvernului procomunist, de „coaliție democratică”, prezidat de liderul Frontului Plugarilor, Petru Groza. Odată scopul atins, mareșalul Stalin și-a dat acordul, la 9 martie 1945, pentru revenirea Transilvaniei de Nord la statul român.

Revenirea întregii Transilvanii în componența României, eveniment de importanță majoră, a fost salutată și de către nășăudeanul Dumitru Nacu – președintele Asociației generale a refugiaților și expulzaților din Transilvania de Nord. Într-o telegramă trimisă lui Groza, în numele celor 500 de mii de refugiați români după Dictatul de la Viena, exprima „omagiul Ardealului pribeag”, care „face azi zid în jurul marelui ardelean Dr. Petru Groza”<sup>71</sup>. La festivitățile de la Cluj, din 13 martie 1945, a participat și prefectul Ștefan I. Pop. El și-a menținut funcția și după ce la jumătatea lunii martie ministrul de interne, Teohari Georgescu, a numit 28 de noi prefecți. Alături de comunistul Popu Ioan a participat la conferința de la București, din 29-30 martie, organizată de guvern cu prefecții din Ardealul de Nord, ridicând problema sașilor refugiați și a micilor meseriași care locuiau la țară și nu beneficiau de prevederile reformei agrare. La sfârșitul conferinței a fost confirmat în funcție de Teohari Georgescu.

La 20 martie 1945, guvernul Groza a adoptat decretul-lege pentru reformă agrară. Erau supuse exproprierii proprietățile celor care au colaborat cu Germania nazistă, ale criminalilor de război, pământurile celor care s-au refugiat în țări cu care România era în stare de război sau au părăsit țara după 23 august 1944, terenurile și bunurile absenteiștilor, proprietățile peste 50 de ha etc.<sup>72</sup>

În județul Năsăud, prevederile legii erau aplicabile în mare măsură proprietăților sașilor refugiați. Din cele 110 comune ale județului, în 39 nu existau însă proprietăți peste 50 ha sau pământuri ale absenteiștilor. Au fost supuse exproprierii 69 922 jugăre și împărțite locuitorilor din 71 de comune. Reforma agrară a fost îngreunată de lipsa cadastrului, dus de autoritățile maghiare în retragere, și de procesul în curs al colonizării satelor săsești. Până la 24 aprilie 1945, în județ se stabiliseră 169 familii de moși, iar 300 erau în curs de așezare<sup>73</sup>. Cea mai mare parte a caselor și pământurilor sașilor refugiați fuseseră însă împărțite, chiar dacă provizoriu, înainte de reforma agrară.

Reforma agrară din județ a stat sub semnul provizoratului, mai ales în satele foste săsești. Autoritățile comunale nu aveau competența necesară, în mare parte lipsind și sentimentul dreptății, al justeții măsurilor luate. Comitetele locale de reformă agrară au săvârșit dese nereguli, împroprietărind după bunul plac și părtinitor. Situația locuințelor foste săsești era și mai complicată. Autoritățile comunale au emis autorizații pentru case săsești unor cetățeni care nu aveau probleme locative, dar care sperau că vor deveni la un moment dat proprietari ai acestora. Nefiind locuite, acestora li s-au furat până și geamurile și ușile. Apoi, coloniștii sosiți erau oameni foarte săraci, fără să aibă niciun fel de unelte sau animale. Astfel că suprafețe arabile întinse au rămas nelucrate în anul 1945. În vara anului 1945 se estima că 50% din terenurile arabile rămăseseră neînsămânțate.

71 *Ardelenii fac zid în jurul guvernului*, în „Scânteia” II, nr. 164 din 11 martie 1945.

72 Vezi „Monitorul Oficial” nr. 68 bis din 23 martie 1945 sau *Textul decretului lege pentru înfăptuirea reformei agrare*, în „Scânteia”, II, nr. 177 din 24 martie 1945.

73 ANBN, fond Comitetul Județean P.C.R. Năsăud, dosar 1, f. 7.

Reforma agrară nu era definitivată nici în primăvara anului 1946. În ședința Consiliului politic județean din 26 martie 1946 s-a luat în dezbatere necesitatea înfăptuirii și definitivării reformei agrare, din punct de vedere al aplicării pe teren și a „formelor scripturistice”. Consiliul politic județean a decis ca intelectualii din fiecare comună să fie implicați în procesul reformei agrare, iar împroprietărirea să țină cont de următoarele priorități:

- împroprietărirea băștinașilor;
- împroprietărirea coloniștilor stabiliți până la 18 octombrie 1945;
- împroprietărirea membrilor I.O.V.R., locuitori ai județului;
- împroprietărirea celor din comunele limitrofe sau de munte, care nu dispuneau de pământ;
- coloniștii sosiți după 18 octombrie 1945, dacă mai era pământ disponibil<sup>74</sup>.

Titlurile de proprietate au fost înmânate, în bună măsură, doar la 22 septembrie 1946, când ministrul Zăroni a fost primit în mod festiv la Bistrița, în campania electorală.

În primăvara anului 1945, situația economică și socială a României se deteriorase grav. Până la 6 martie 1945, prin controlul sindicatelor, F.N.D. a întrerupt aproape zilnic producția, muncitorii fiind scoși în stradă la manifestații politice. Pe de altă parte, F.N.D. a sprijinit toate cererile de majorări salariale. Producția a scăzut, în timp ce, între 23 august 1944 și 6 martie 1945, prețul produselor s-a majorat de circa trei ori. După instalarea guvernului Groza, politica salariază a devenit însă restrictivă, Confederația Generală a Muncii denunțând cererile muncitorilor de majorări salariale ca „manevre reacționare”. Măsurile de combatere a inflației adoptate de guvernul Groza s-au dovedit neinspirate, ele reducându-se la controlul distribuției mărfurilor și la propagandă împotriva „speculanților”. P.C.R. înființase comitete cetățenești cu misiunea de a controla piețele și magazinele. „Succesele” acestora în descoperirea mărfurilor dosite erau larg popularizate de „Scânteia”. Noul regim a stabilit și un „nou regim al pâinii”, începând cu 30 aprilie 1945. În săptămânile anterioare s-au hotărât două zile, luni și joi, în care a fost interzisă producerea pâinii. Aceasta a fost înlocuită cu mălai. Începând cu 30 aprilie 1945, rația de pâine era de 300 grame zilnic. Vânzarea pâinii integrale se putea face doar pe bonuri de cartelă. Prefecturile și primăriile erau obligate să stabilească cel puțin două zile fixe de mălai (luni și joi) în care nu se fabrica pâine. Suplimente la pâine, între 100-300 grame, puteau fi acordate numai muncitorilor care lucrau în condiții dificile, la cererea întreprinderilor, pe bază de cartele colective<sup>75</sup>.

În 3 mai 1945 au fost publicate în „Monitorul Oficial” opt legi cu caracter economico-financiar. Cele mai importante au fost: *legea 348 pentru reglementarea salariilor și înființarea economatelor*, (se înființau economate în toate întreprinderile cu mai mult de 500 lucrători, în cele cu sub 500 de lucrători, dacă nu se înființau economate proprii, trebuiau constituite prin asocieri cu alte întreprinderi de ramură), *legea 351 pentru reprimarea speculei ilicite și a sabotajului economic și legea 352 pentru înființarea organelor de control cetățenesc*<sup>76</sup>. În luna iunie guvernul a interzis vânzarea cerealelor pe piața liberă. Acestea putea fi vândute doar statului. În cadrul întreprinderilor, sarcina de a constitui economate revenea patronatului. Mulți patroni au ocolit legea, pentru că guvernul le impusese obligația vinderii produselor de primă necesitate mult sub prețul pieței libere.

La 15 iunie 1945, Ministerul Afacerilor Interne a trimis în teritoriu ordinul nr. 111 741, pentru constituirea Consiliului politic județean. Guvernul de „largă concentrare democratică” era multiplicat în fiecare județ prin înființarea pe lângă prefecturi a unui Consiliu politic județean. Acesta era compus din câte un reprezentant al organizațiilor politice care susțineau guvernul Groza: Partidul Comunist Român, Partidul Social Democrat, Frontul Plugarilor, Sindicatele Unite, Uniunea Patrioților, Partidul Național Liberal „Gheorghe Tătărăscu”, Partidul Național Țărănesc „Anton Alexandrescu”. Consiliul politic județean era prezidat de prefectul județului, căruia îi servea ca un organism de consultare, „expresie a concentrării forțelor democratice din județ”, asigura acestuia legătura cu populația județului „organizată politic”, pentru „împlinirea operei de conducere”. Trebuia să se întrunească săptămânal pentru a hotărî asupra celor mai importante probleme din județ. În fiecare lună, Consiliul politic județean trebuia să trimită raport ministerului prin Inspectoratul administrativ de circumscripție<sup>77</sup>. La 14 septembrie 1945, ministrul de interne Teohari Georgescu a revenit cu precizări asupra ordinului din 15 iunie. După ce făcea constatarea că în unele județe încă nu se constituiseră Consilii politice județene, iar acolo unde se înființaseră funcționau defectuos, menționa că rolul consiliilor era de a realiza sudura „elementelor democratice”

74 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 256, f. 99.

75 *Noul regim al pâinii*, în „Scânteia”, II, nr. 215 din 2 mai 1945.

76 Vezi „Monitorul Oficial” nr. 101 din 3 mai 1945.

77 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 256, f. 1.

locale pe model guvernamental. Prefectul trebuia să schimbe primarii, cei desemnați trebuiau să facă parte din partidele ce susțineau guvernul și să corespundă unor criterii de eligibilitate. Finalul ordinului 29 375/14 septembrie 1945 era următorul: „veți proceda la înlocuirea primarilor comunali care s-au dovedit necinstiți, incapabili, reacționari sau fără legătură cu masele populare”<sup>78</sup>.

În județul Năsăud, Consiliul politic județean și-a început activitatea, reflectată prin procese verbale, la 16 mai 1945, chiar dacă denumirea sub care s-a întrunit inițial a fost de „comisie politică” sau „consiliu politic F.N.D.” Într-un raport din 22 septembrie 1945, se preciza că avuseseră loc 12 ședințe, în care s-au luat decizii privind purificarea instituțiilor de elemente „fascisto-hitleriste”, s-au avizat numirile și transferurile de funcționari, s-au avut în atenție probleme economice etc. Cele mai dificile probleme erau legate de revenirea sașilor și perturbarea reformei agrare în cele circa 30 de localități în care se așezaseră coloniști<sup>79</sup>.

La 29 iunie 1945 a fost numit prefect al județului comunistul Popu Ioan. În ședința Consiliului politic județean din 11 iulie 1945, acesta a adus în discuție problema sașilor. Până la acea dată s-au reîntors în județ circa 800 de sași, câteva mii fiind pe drumul reîntoarcerii. Opinia prefectului era că sașii nu erau educați „în sens democratic”, păstrând aceleași concepții hitleriste. Pentru a nu fi perturbată activitatea economico-socială a ordonat jandarmeriei ca sașii să fie reținuți, iar apoi plasați în alte comune decât cele de origine, unde să fie întrebuințați la munci în folos obștesc. Prefectul Popu a raportat problema și Ministerului Afacerilor Interne, cerând ca sașii reîntorși să fie duși în altă parte a țării sau internați în lagăre, pentru a preveni între coloniști starea de nesiguranță și perturbarea reformei agrare<sup>80</sup>.

Situația statistică a sașilor reîntorși în cursul anului 1945 este redată în tabelul de mai jos. Datele au fost preluate din informările Poliției Bistrița și din rapoartele delegatului român pentru executarea armistițiului în Județul Năsăud. Unde au existat neconcordanțe am dat crezare, mai cu seamă, informațiilor provenite de la Poliția Bistrița, care avea situații zilnice pentru luna iulie 1945. Sașii reîntorși au fost internați inițial în lagărul provizoriu din Bistrița, iar apoi distribuiți în alte localități decât cele de origine.

Decizia de internare a sașilor a venit pe filiera Inspectoratului Regional de Poliție. La 30 mai 1945, acesta a transmis Poliției Bistrița ordinul nr. 7 499, din 26 mai 1945, al Direcției Generale a Poliției, prin care se cerea ca cetățenii români plecați cu trupele germane, la reîntoarcere, să fie arestați și internați în lagăr<sup>81</sup>. Poliția Bistrița a procedat la identificarea, arestarea și internarea sașilor reveniți, în mediul rural primind concursul jandarmeriei civile (gărzilor comunale). „Centrul de strângere Bistrița” a fost cazarma de la Podul Budacului, fostă a Batalionului 8 Vânători de Munte. O parte din sașii reținuți acolo au fost folosiți la diferite munci la particulari, banii obținuți astfel fiind destinați cumpărării alimentelor. Regimul detenției nu era unul foarte dur, permițându-se rudelor să-i viziteze pe internați și să le procure alimente. În luna august 1945 s-au reîntors în județ 1 935 sași. Din cei reveniți până atunci, 526 au fost transferați în Lagărul de muncă Cluj, conform ordinului secret nr. 15 777/1945 al Ministerului Afacerilor Interne (bărbații între 18-45 ani și femeile între 18-30 de ani), iar restul de 1 409 au fost puși în libertate cu domiciliu forțat. În lagărul din Bistrița, la 31 august 1945, nu a mai rămas niciun internat pe considerente care erau raportate la art. 2 din Convenția de Armistițiu<sup>82</sup>.

Repartizarea sașilor în teritoriu a fost decisă de Prefectura Județului Năsăud și comunicată Legiunii de Jandarmi Năsăud, care cu ordinul nr. 597/20 august 1945 a transmis-o sectoarelor din subordine. (Legiunea de Jandarmi Năsăud a reintrat în dispozitiv în prima decadă a lunii iulie 1945, după evacuarea din toamna anului 1944 în județul Câmpulung). Populația de origine germană sosită până la 20 august 1945, în total 2 352 persoane din mediul rural, se distribuia cu domiciliu forțat în alte localități decât cele de origine și chiar în alte plase după împărțirea de mai jos. De exemplu: sași din Ghinda fuseseră trimiși în Leșu.

1. În plasa Rodna sașii din: Budacu de Jos – 122, Cușma – 46, Monariu – 118, Domnești - 46. Total: 332 sași.
2. În plasa Centrală sașii din: Slătinița – 87, Aldorf – 144, Jelna – 56, Orheiul Bistriței – 75, Ghinda – 25, Heidendorf - 20. Total: 407 sași.
3. În plasa Șieu sașii din: Pietriș – 317, Albeștii Bistriței – 28, Crăinimăt – 15, Sigmir – 15, Șieu Mare – 21, Dumitrița – 7. Total: 403 sași
4. În plasa Bârgău sașii din: Iad – 186, Dorolea – 142. Total: 328 sași.

78 *Ibidem*, f. 3.

79 *Ibidem*, f. 61.

80 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 256, f. 32.

81 *Ibidem*, dosar 307, f. 11.

82 *Ibidem*, dosar 321, f. 101.

Reîntoarcerea sașilor. Situație statistică pe anul 1945<sup>83</sup>

Perioada / Luna Anul 1945	Numărul sașilor reîntorși	Internați în lagărul provizoriu din Bistrița	Eliberați din lagărul provizoriu din Bistrița	Internați în lagărul de muncă Cluj	Eliberați din lagărul de muncă Cluj
Până la 12 mai	8	8			
12 mai -12 iunie	176	176			
12 - 30 iunie	252	252			
Iulie	252	252	559		
August	1.935		129	526	
Septembrie	109			1	11
Octombrie	14				3
Noiembrie	82			17	
Decembrie	13				
<b>Total an 1945</b>	<b>2.841</b>	<b>688</b>	<b>688</b>	<b>544</b>	<b>14</b>

- În plasa Năsăud sașii din: Cepari – 27, Dumitra – 5, Satu Nou – 241, Ghinda – 87, Tărpiu – 10. Total: 370 sași.
- În plasa Lechința sașii din: Lechința – 14, Vermeș – 23, Sângeorzu Nou – 191, Sâniacob – 81, Chiraleș – 94, Șieu Măgheruș – 2, Arcalia – 5, Dipșa – 13, Herina – 44, Tonciu – 31. Total: 512 sași<sup>84</sup>.

Repartizarea sașilor în alte plase și localități nu a fost respectată, cel puțin nu în totalitate. Au existat localități în care autoritățile comunale au refuzat a-i primi pe sași. În altele, sașilor li s-a acordat permisiunea de a pleca pentru 30 de zile în localitatea natală, permisiune reînnoită la o nouă cerere. Sașii reveniți în localitățile natale s-au cazat în casele parohiale și în clădiri care aparțineau parohiilor evanghelice. Un raport al postului de jandarmi Budacu de Jos, din 19 septembrie 1945, adeverește starea de incertitudine în care trăiau sașii din localitățile aceluia sector de jandarmi. Sașii reveniți în Monariu și Orheiul Bistriței nu au fost transportați în alte comune, populația românească, mai binevoitoare, i-a lăsat la casele lor dându-le câte o cameră. În comunele Budacu de Jos, Jelna și Ghinda sașii locuiau în fostele case parohiale sau cele ale primăriilor în condiții insalubre și sărăcie<sup>85</sup>. Până la 1 ianuarie 1946 numărul sașilor reîntorși în aceste localități a crescut. La acea dată, în Budacu de Jos erau 229 sași, în Monariu 189, în Jelna 70, în Ghinda 270, în Orheiul Bistriței 158<sup>86</sup>. Se poate concluziona astfel că decizia Prefecturii Năsăud de a trimite sașii în alte localități decât cele de origine nu a putut fi pusă în aplicare decât într-o măsură limitată.

Cu acordul prefecturii, numeroși sași din județ au fost repartizați pentru muncă la diverse instituții sau persoane particulare. De pildă, la 24 august 1945, Centrul de Exploatare Bistrița cerea Legiunii de Jandarmi Năsăud să-i pună la dispoziție 60 de oameni „din lagărele din județ” pentru presatul fânului, menționând că avea aprobarea verbală a prefectului. I-au fost trimiși sașii care aveau domiciliu forțat în Sărata. La numeroasele notificări ale prefecturii, care aprobases angajarea sașilor pentru muncă la diferite instituții sau particulari, comandantul Legiunii de Jandarmi Năsăud, la 22 noiembrie 1945, atrăgea atenția să se țină cont de vârsta sașilor. Bărbații între 17-45 de ani și femeile între 18-30 de ani nu puteau fi angajați, aceștia trebuiau, conform ordinelor primite pe cale ierarhică, să fie trimiși „detașamentului de lucru de pe lângă Inspectoratul de poliție Cluj”<sup>87</sup>. În noiembrie 1945, în numitul „detașament” se aflau 5 112 oameni, din care 1 293 bărbați, 2 092 femei și 1 727 copii, conform unui raport al comandantului Legiunii de Jandarmi, înaintat Inspectoratului General al Jandarmeriei, dar fără a se fi precizat județul de domiciliu și etnia celor internați<sup>88</sup>.

83 Date preluate din fond Prefectura județului Năsăud, dosar 307, dosar 258, dosar 321, passim. Neconcordanțele pe care le-am semnalat mai sus proveneau, probabil, din coincidența următoare: 12-30 iunie 252 sași reveniți, versus luna iulie tot 252 sași reveniți. În timp ce datele Poliției Bistrița și ale delegatului pentru executarea armistițiului pentru perioada 12-30 iunie coincid, pentru luna iulie 1945 delegatul pentru executarea armistițiului menționează doar 129 sași reveniți. Pentru această lună poliția avea însă statistici zilnice, mult mai credibile.

84 ANBN, fond Legiunea de jandarmi a județului Năsăud, dosar 51, f. 852.

85 *Ibidem*, f. 456.

86 *Ibidem*, f. 974.

87 *Ibidem*, f. 769.

88 *Ibidem*, dosar 52, f. 81. Este evident că o parte din cei internați în „detașamentul de muncă” Cluj erau maghiari. Cetățeni români de origine etnică maghiară erau internați la Cluj sau în alte părți. De exemplu, prin ordinul circular al I.G.J. nr. 223 din 29 mai 1945 se dispunea inspectoratelor și legiunilor de jandarmi să identifice domiciliul și să trimită relații despre 21

În toamna anului 1944, înaintea ocupației sovietice, s-au refugiat și mii de unguri, circa 50% din cei care locuiau în județ, după aprecierea, probabil exagerată, a delegatului pentru executarea armistițiului. O situație statistică a Serviciului Administrativ din prefectură menționează că în județ au rămas la intrarea sovieticilor 4 972 unguri, alți 1 932 reîntorcându-se din refugiu până la 26 iunie 1945, din care 980 în Bistrița<sup>89</sup>. Situația juridică a maghiarilor refugiați era identică cu cea a sașilor. Cu toate acestea, ungurii reîntorși în județ nu au fost internați. Un motiv invocat a fost că erau prea numeroși. Totuși ei au fost interogați de autorități asupra motivelor părăsirii domiciliului. Puțini dintre ungurii refugiați în 1944 au ajuns la Budapesta sau în localități din vestul Ungariei. Majoritatea s-au refugiat în alte localități din Transilvania, sau chiar din județ, și au revenit la domiciliu până în primăvara anului 1945. Un tabel de interogatoriu provenit de la comuna Șieu, datat 8 aprilie 1945, cuprinde 47 de maghiari cu domiciliul, la 23 august 1944, în localitate. Dintre aceștia, doar trei nu avuseră domiciliul în Șieu la 1 septembrie 1940, unul fiind din Sebiș, iar doi din județul Mureș. Toți au făcut parte din partidul hortist și au părăsit domiciliul în lunile septembrie-octombrie 1944, majoritatea în zilele 7 și 8 octombrie 1944. Aproape toți au declarat că au părăsit localitatea fiind forțați de armată<sup>90</sup>.

Măsura reținerii a fost aplicată doar pentru maghiarii calificați „fasciști”, în fapt pentru cei responsabili de concentrarea evreilor în ghetoul din Bistrița și trimiterea lor în lagăre de exterminare. La 31 iulie 1945 erau internați în Lagărul provizoriu din Bistrița, „pentru atitudine politică fascistă și parte bănuită criminali de război”, 39 de oameni, din care 6 români, 31 unguri, un sas și un ceh; în timp ce la 1 septembrie erau internați în Bistrița 38 de oameni, din care 31 unguri. Aceștia erau arestați în baza art. 14 din Convenția de Armistițiu. În cursul lunii septembrie au fost trimiși la Cluj, în judecata Tribunalului Poporului, 25 de unguri, ceilalți internați urmând același drum în luna octombrie. În lagărul din Bistrița nu a mai rămas niciun internat<sup>91</sup>.

Guvernul Groza a jucat cartea celui mai desăvârșit „democratism” în relațiile cu populația maghiară. În timp ce Partidul Național Țărănesc era calificat ca un partid reacționar iar Iuliu Maniu era periodic „demascat” în „Scânteia”, Uniunea Populară Maghiară era etichetată ca organizația progresistă a maghiarilor din România. În Transilvania de Nord această atitudine a provocat neîncredere și nemulțumirea românilor, care fuseseră supuși patru ani unui regim de umilințe în statul ungar. Atașamentul U.P.M. față de statul român era problematic. În localitățile cu populație maghiară era întreținută ideea reluării de către Ungaria a Transilvaniei de Nord la viitoarea Conferință de Pace. La 29 septembrie 1945, comandantul Legiunii de Jandarmi Năsăud a raportat Comisiei Aliate de Control că în localitatea Fântânele circulau diverse zvonuri: regele Mihai ar fi fost împușcat în picior, iar la Conferința de la Londra a miniștrilor de externe ai Națiunilor Unite Ardealul va fi dat Ungariei. Populația maghiară, instigată de preot, a făcut diverse manifestații, „spunând românilor că ei sunt stăpâni pe Ardealul de Nord” și că regele Mihai nu domnește și asupra acestui teritoriu. Sub conducerea învățătorului Biriș, românii au reacționat ieșind în stradă și cântând diferite cântece românești și ungurești. Astfel că între români și unguri s-a produs o busculadă care „a avut proporții destul de mari, însă fără consecințe grave”<sup>92</sup>.

Un aspect fundamental din activitatea guvernului Groza a fost legat de purificarea administrației de stat. „Decretul-lege pentru purificarea administrațiilor publice” a fost elaborat de către Lucrețiu Pătrășcanu și adoptat de către guvern la 29 martie 1945. Funcționarii și cei care primeau orice fel de salariu sau remunerație de la stat puteau fi îndepărtați din serviciu sau reîncadrați în conformitate cu prevederile acestei legii. Conform art. 2, puteau fi îndepărtați fără nicio indemnizație cei care au colaborat cu regimurile hitleriste sau fasciste, au sprijinit regimurile dictatoriale, au activat în mișcarea legionară, au comis crime sau delictе în îndeplinirea misiunilor încredințate, au luat atitudine antidemocratică. Puteau fi îndepărtați din funcție și cei care după 23 august 1944 „au întreprins sau vor întreprinde în viitor vreo acțiune ori vreun fapt din cele arătate la art. 2”<sup>93</sup>. Legea deschidea calea arbitrariului și bunului plac al autorităților de „concentrare democratică”. Paragraful *d* din art. 2 putea fi aplicat adversarilor politici sau celor care nu executau prompt dispozițiile autorităților, precum și tuturor celor calificați „reacționari”. Reamintim că termenul „democrat” fusese confiscat în exclusivitate de către guvernul Groza și partidele care susțineau acest guvern.

---

de maghiari internați, cu vârsta de peste 60 de ani, pentru care Comisia Aliată de Control a intervenit pentru a fi puși în libertate.

89 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 6713/1945, f. 204.

90 *Ibidem*, dosar 321, f. 105.

91 *Ibidem*, f. 199.

92 ANBN, fond Legiunea de jandarmi a județului Năsăud, dosar 51, f. 416.

93 *Textul decretului-lege al epurării*, în „Scânteia”, II, nr. 184 din 31 martie 1945.

Consiliului politic județean îi revenea obligația confirmării funcționarilor publici. Toate cererile de ocupare a unor posturi vacante sau de transfer trebuiau avizate de către acest organism. Nu făceau excepție nici judecătorii, care, teoretic, aveau inamovibilitate și nu se subordonau politic. Nu scăpau nici măcar comercianții sau industriașii. Mai mult, avizul era unul politic, formula standard, indiferent de petent, fiind: „avizează favorabil (sau nu) din punct de vedere politic”. În ședința din 8 august 1945, Consiliul politic județean F.N.D. a avizat din punct de vedere politic angajarea lui Victor Linul ca judecător la Tribunalul Năsăud, dar și cererea lui Cătuna Teodor, depozitar de vinuri și băuturi spirtoase. Decizia pentru acesta din urmă fusese: „avizează favorabil din punct de vedere politic pentru funcționarea aceluia depozit și îndrumă petentul de a se prezenta cu actele la Comisia locală a sindicatelor”!

Înainte de a primi un aviz din partea Consiliului politic județean, un petent oarecare trebuia să dobândească un certificat doveditor asupra comportamentului moral și politic. Cum numeroase primării și notariate eliberau asemenea documente, mai mult sau mai puțin adevărate, la sesizarea Poliției Bistrița, prefectul Ștefan I. Pop a emis un ordin circular la 3 mai 1945. Autoritățile comunale puteau să elibereze doar dovezi privind comportamentul moral și onorabilitatea solicitantului. Certificate prin care se constata o „purtare democratică în viața politică” în trecut și faptul că solicitantul nu făcuse parte din vreo mișcare antidemocratică trebuiau eliberate doar de Serviciul Siguranței din Poliția de reședință Bistrița<sup>94</sup>. După reintrarea jandarmeriei militare în dispoziție, adeverințe în care se specifica că un cetățean oarecare nu fusese legionar sau avusese convingeri fasciste erau eliberate de către comandantul Legiunii de Jandarmi Năsăud. De asemenea certificate aveau nevoie în primul rând notarii, pentru a fi angajați sau menținuți în post.

Un comportament democrat era cerut și profesorilor. Comisia Centrală de Informațiuni pentru purificarea aparatului de stat din Ministerul Educației Naționale a cerut din partea legiunilor de jandarmi informații despre activitatea legionară, hitleristă, fascistă a membrilor „corpului didactic, primar și secundar, ca și pentru personalul administrativ al școlilor și inspectoratelor școlare”. Pentru ca raportul solicitat să fie făcut fără întârziere, legiunile de jandarmi trebuiau să ceară de la școli și inspectorate școlare toate tabelele cu personalul și alte informații de care ar avea nevoie. Trebuia să se menționeze dacă informațiile erau din zvon public, denunț sau culese de agenți. În caz că se întâmpina rezistență și raportul ar fi întârziat, trebuiau semnalate ministerului toate acele cazuri. Adresa Ministerului Educației Naționale a fost înregistrată cu nr. 3 075, în 28 iulie 1945, de către Legiunea de Jandarmi a Jud. Năsăud, mențiunea făcută de comandant pe document fiind: *urgent antecedentele necesare pentru întocmirea lucrării*<sup>95</sup>. Pe aceste considerente, în județul Năsăud, conform unui document semnat la 17 august de Aurel Groze, inspector școlar, a fost epurat fostul inspectorul școlar maghiar, Sofalvi Blasiu.

O circulară prin care se cereau date despre cadrele didactice avute în vedere în procesul de purificare a fost trimisă în teritoriu cu nr. 3 251, la 30 iulie 1945, de către Comisia Centrală de Informațiuni pentru purificarea aparatului de stat. Cel care a semnat raportul trimis la București, la 17 august, a fost secretarul politic județean al P.C.R., Lungu Dumitru. Se trimiteau referințe despre profesorii români refugiați în anul 1940, reînțorși și reîncadrați în posturile deținute anterior, profesorii de la Liceul „George Coșbuc”, și alți profesori cu un comportament „nedemocrat”. Cel mai mult spațiu era acordat învățătorului Blaga Ioan, fost director al Școlii de stat din Rodna, care înainte de 1940 nu făcuse niciun fel de politică. După reîntoarcerea din refugiul de la Sibiu, ieșea însă în evidență prin atitudinea sa, șovină, împotriva ungarilor, pe care îi ataca în cuvântări publice sau private; ducea o politică manistă, fiind încadrat în cercuri „care prin atitudinea lor reacționară luptă ilegal în contra guvernului”. Și învățătoarea Jucan Leontina, tot din Rodna, revenită din refugiu, fără o activitate politică anterioară, promova împreună cu bărbatul ei o politică manistă prin care era propagată ura contra ungarilor și evreilor. Învățătorii Ludoșan Gerasim din Năsăud, Vrabie Constantin din Rebrîșoara și Piciu Dionisie din Salva, foști legionari, erau reînțorși de curând și nu le erau cunoscute intențiile. Liceul „George Coșbuc” din Năsăud revenise sub patronajul Fondurilor școlare grănicerești. Comisia fondurilor școlare din care făceau parte numai național-țărăniști, de culoare „veche”, a confirmat sau numit mai mulți profesori: Leonida Pop, național-țărănist, „nepot a lui Maniu”, Octavian Scridon care lucra pe linia veche național-țărănistă, Șorobetea Aurel, director, care doar se pretindea „democrat” etc. Alți învățători menționați în informarea trimisă de Lungu Dumitru au fost: Moldovan Nicolae din Bistrița, fost secretar general al P.N.Ț. din județ, care ducea o politică manistă, de ațâțare

94 ANBN, fond Poliția de reședință Bistrița, dosar 11, f. 18.

95 ANBN, fond Legiunea de jandarmi a județului Năsăud, dosar 52, f. 22.

a țărănimii, fiind în legătură cu cercuri „reacționare”, și Rednic Ioan din Dumitra care se pronunța deschis contra guvernului Groza<sup>96</sup>.

După reintroducerea legislației statului român în teritoriul cedat prin Dictatul de la Viena, la începutul lunii aprilie 1945, Poliția de reședință Bistrița a revenit în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, prin Direcția Generală a Poliției și, respectiv, Inspectoratului Regional de Poliție Cluj. Înainte de a fi primite dispoziții ierarhice, Poliția de reședință Bistrița a fost organizată conform ordinului circular 1 685 din aprilie 1945. Un rol important era acordat Biroului Siguranței. Acesta trebuia să aibă în vedere curentele extremiste de dreapta: hitleriste, fasciste, legionare, gogo-cuziste, nylasiste etc. Membrii unor asemenea organizații trebuiau să fie urmăriți și arestați, deoarece prin activitatea trecută sau prezentă puteau deveni elemente periculoase pentru ordinea de stat. Apoi, se impunea verificarea tuturor cetățenilor localnici asupra atitudinii politice din timpul regimurilor de dictatură și a stăpânirii maghiare. Biroul Siguranței trebuia să țină strictă evidență, prin trecerea în registre, a întregii populații care s-a reîntors în județ<sup>97</sup>.

La 20 mai 1945, Biroului Siguranței îi erau precizate direcțiile de activitate, în urma unui ordin circular secret al șefului Poliției Bistrița. Cele cinci capitole pe care trebuia să le aibă în vedere erau: *I Mișcarea extremistă de dreapta; II Fostele partide politice; III Asociații culturale, sociale și bisericești; IV Rasism, șovinism și reacționari; V Elemente care împiedică democratizarea țării*. În „mișcarea extremistă de dreapta”, subcapitolele se refereau la problema legionară, problema maghiară, problema germană. Pe cale informativă, foștii legionari trebuiau să fie identificați, să fie cunoscută activitatea acestora, rolul și gradul avut în organizațiile locale etc. De asemenea, toți românii reveniți în localitate după realipirea Ardealului trebuiau să fie verificați asupra antecedentelor politice. În „problema maghiară”, trebuiau identificați toți membrii partidelor extremiste, prezenți sau refugiați cu inamicul, și verificată activitatea acestora etc. La „problema germană” se dispunea verificarea întregii populații de origine germană asupra antecedentelor și atitudinii politice și arestarea elementele dovedite că au activat în organizații hitleriste. La capitolul „foste partide politice” erau încadrați toți membrii care „au activat în restul partidelor și care actualmente nu se găsesc încadrați ca aderenți ai F.N.D. -ului”. Trebuiau urmăriți în primul rând membrii proeminenți din P.N.Ț. și P.N.L. „filându-se zi cu zi”, pentru a se stabili eventuala colaborare din care să rezulte că s-ar organiza „pentru a răsturna actuala stare de lucruri”. În ceea ce privește asociațiile culturale sau religioase, acestea trebuiau să fie supravegheate pentru a nu desfășura, sub masca asociației, activități politice subversive. Celelalte capitole prevedeau obligația urmăririi indivizilor care ar propaga idei rasiste, șoviniste sau reacționare și a celor care față de „noua orientare democratică” ar căuta pe orice cale să zădărnicească această situație. Pentru a se avea un control asupra întregii populații, sub aspectul siguranței, trebuiau trimise adrese către toate instituțiile, întreprinderile, serviciile etc., prin care să se ceară tabele nominale cu toți funcționarii sau angajații. Tabelele trebuiau să cuprindă numele, prenumele, domiciliul fost și actual, precum și funcția deținută. Pentru a înlătura eventualele suspiciuni, urma să se motiveze că operațiunea era necesară pentru evidența și controlul populației. Odată ce se ajungea în posesia tabelelor, trebuia să se treacă la verificarea tuturor persoanelor sub aspectul antecedentelor politice. În felul acesta se va avea controlul asupra tuturor instituțiilor, societăților, școlilor etc. „și a elementelor periculoase, sub raportul siguranței”<sup>98</sup>.

Sub controlul guvernului Groza trebuiau să fie și autorităților locale. La 3 august 1945, ordinul telegrafic nr. 7 920 al Ministerului Afacerilor Interne încunoștința Consiliul politic județean că numirea primarilor de la comunele rurale și de la cele urbane (orașe) nereședință trebuia făcută numai de către prefect<sup>99</sup>. Asupra destituirii și numirii primarilor, ministrul de interne se pronunțase și la 10 aprilie 1945. Prin ordinul telegrafic nr. 608 s-a dispus ca „schimbările de primari și ajutori de primari, precum și numirile acestora se pot face numai cu asentimentul organizațiilor politice F.N.D din județ”<sup>100</sup>. Ordinul circular nr. 29 375/14 septembrie 1945, al ministrului Teohari Georgescu, avea ca obiectiv, în primul rând, numirea primarilor din toate „grupările politice reprezentate în guvern”. Printre motivele schimbării primarilor, la îndemâna Consiliului politic județean, erau izolarea de mase și activitatea profascistă sau reacționară<sup>101</sup>. Cum termenul de reacționar era aplicat mai cu seamă partidelor istorice, este evident caracterul totalitar al puterii „de concentrare democratică”. În toate ședințele Consiliului

96 ANBN, fond Comitetul Județean P.C.R. Năsăud, dosar 1, ff. 30-32.

97 ANBN, fond Poliția de reședință Bistrița, dosar 11, ff. 1-5.

98 ANBN, fond Poliția de reședință Bistrița, dosar 4, ff. 6-8.

99 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 256, f. 45.

100 *Ibidem*, dosar 235, f. 90.

101 *Ibidem*, dosar 256, f. 3.

politic județean s-a discutat și avizat schimbarea unor primari și notari din județ. În ședința din 14 decembrie 1945 au fost epurați notarii Buta Ioan din Șieu Măgheruș și Leonida Chinteoan din Sângeorz Băi, „pentru atitudini și activitate potrivnică democratizării”<sup>102</sup>. Procesul s-a intensificat la începutul anului 1946 și a devenit general în campania electorală din 1946.

Schimbarea primarilor nu a fost însoțită de o creștere a prestigiului și audienței forțelor „democrate” în mediul rural. De obicei primarii erau numiți dintre membrii Frontului Plugarilor, singura organizație susținătoare a guvernului care avea structuri la sate. Numeroase informări semnaleză caracterul precar, dacă nu dubios, al unor primari numiți. La 19 noiembrie 1945, seful postului de jandarmi din Satu Nou a înaintat o notă informativă cu referire la instalarea lui Griga Mihai ca primar în Cușma. Cu acea ocazie s-au „creiat mari nemulțumiri” în rândul locuitorilor din comună. În fața pretorului prezent la instalare, populația a zugrăvit portretul primarului: lipsit de seriozitate, leneș și rău gospodar, fost șef de cuib legionar devenit „mare democrat”, în anii 1939/1940 când a fost chemat la concentrare „s-a făcut mut” și nu a vorbit până în timpul ocupației maghiare etc.<sup>103</sup> Au existat și situații în care aliații de la guvernare își disputau postul de primar în aceeași localitate. În comuna Jelna, în noiembrie 1945, era primar un membru al Frontului Plugarilor. Postul lui era râvnit de către Pleșcan Ioan, fost comandant local al jandarmeriei civile până la 7 iulie, care în exercitarea profesiei devenise nesuferit populației. Acesta s-a înscris în P.C.R. și a fost numit de către prefect primar în localitate. Populația comunei a făcut însă contestație împotriva numirii la organizațiile județene ale Frontului Plugarilor și Partidului Comunist Român. În 10 noiembrie s-au prezentat la fața locului Budușan Octavian, liderul Frontului Plugarilor, și Lungu Dumitru, secretar politic județean al P.C.R. Toată lumea l-a cerut pe vechiul primar, ca urmare acesta a fost reconfirmat de către Budușan, în timp ce secretarul Lungu Dumitru a plecat indignat<sup>104</sup>.

Situația economică și socială a județului s-a deteriorat constant până la sfârșitul anului 1945. Mișcările de populație într-un sens sau altul, deficiențele aplicării reformei agrare, lipsa însămânțărilor suficiente, ocupația sovietică iar, mai apoi, aplicarea armistițiului au fost tot atâtea cauze ale sărăcirii populației. După revenirea Transilvaniei de Nord la statul român, la 13 martie 1945, județul Năsăud a fost obligat să execute dispozițiile Convenției de Armistițiu din 12 septembrie 1944 și să îndeplinească obligațiile trasate prin Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului (C.R.P.A.A.).

Delegatul Comisariatului General pentru executarea armistițiului în județul Năsăud a fost locotenent-colonelul Gheorghe Mareș. Din delegația pentru județul Năsăud au mai făcut parte: maiorul Eceanu Mihai ca șef al Biroului evidență, Jitari Alexandru ca secretar și trei soldați, dintre care un curier și două ordonanțe<sup>105</sup>.

Potrivit legii 404 din 25 mai 1945, pentru executarea Convenției de Armistițiu din 12 septembrie 1944, a Convenției româno-sovietice din 16 ianuarie 1945, aprovizionarea armatei și populației a luat ființă Direcția Colectărilor, ca organism subordonat Subsecretariatului de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile. Pe lângă fiecare Oficiu Economic Județean se înființa o Comisie județeană de colectare, care avea atribuții directe și de coordonare<sup>106</sup>. În Județul Năsăud, Comisia județeană de colectare avea următoarea componență:

- Președinte – prefectul județului
- Vicepreședinte – directorul Oficiului Economic
- Secretar - șeful Serviciului Colectări
- Membrii – comandantul Centrului de Exploatare, delegatul Camerei de Comerț și Industrie, delegatul I.N.C.O.P. –ului și reprezentatul Oficiului de vânzare a cerealelor<sup>107</sup>.

Gheorghe Mareș și-a început activitatea ca delegat al C.R.P.A.A pentru Județul Năsăud la 19 mai 1945. La 24 iunie 1945, generalul Pretorian, președintele C.R.P.A.A., a semnat ordinul 107 436, retrimis telegrafic la 1 iulie, prin care îi cerea lui Gheorghe Mareș să întocmească și să înainteze tabele cu cantitățile de cereale și vite ridicate din județ, în perioada 23 august 1944 – 5 iunie 1945, în contul Convenției de Armistițiu, art. 10, 11 și 12. De asemenea, să raporteze despre eventualele sustrageri din produsele cu destinația despăgubirii de război, felul cum s-a procedat la punctele de predare, ce s-a plătit etc.

102 *Ibidem*, f. 85.

103 ANBN, fond Legiunea de jandarmi a județului Năsăud, dosar 51, f. 895.

104 *Ibidem*, f. 743.

105 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 291, f. 108.

106 „Monitorul Oficial” nr. 116 din 25 mai 1945.

107 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 291, f. 119.



Raportul trimis la 6 iulie 1945 de Mareș către președintele C.R.P.A.A, cu mențiunea *confidențial personal*, a cuprins aspecte generale și specifice, care au fost puse în lumină și prin tabelele anexate. Județul Năsăud a fost considerat până la 13 martie 1945 „teritoriu cucerit prin luptă” de către sovietici și tratat ca atare. Tot ce s-a ridicat de către Armata Roșie între 12 octombrie 1944, când sovieticii au intrat în județ, până la 13 martie 1945 s-a executat în afara Convenției de Armistițiu. Chiar și după luna mai 1945, când în județ au fost implementate primele decizii ale C.R.P.A.A, Împuternicitul Comisiei Aliate de Control a continuat să ridice discreționar vite sub pretextul că ar aparține absenteiștilor<sup>108</sup>.

Fără forme legale și plată, ca aparținând absenteiștilor, armata sovietică a ridicat următoarele cantități de produse până la 13 martie 1945:

1. 849 452 Kg grâu, 230 040 Kg porumb, 140 686 Kg ovăz, 53 334 Kg orz, 1 496 Kg semințe de floarea soarelui, 1 100 Kg semințe de in, 322 Kg secară.
2. 1 482 344 Kg fân, 5 500 Kg sfeclă furajeră etc.
3. 75 917 Kg leguminoase, din care 67 713 Kg cartofi.
4. 2 200 Kg fructe.
5. 32 072 litri de vin.
6. 2 055 animale aparținând absenteiștilor și românilor, din care 1 031 oi, 296 vaci cu viței etc.

Tot fără plată au mai fost ridicate 5 vagoane de cereale, iar cu plată, 12 lei/Kg indiferent de calitate, 135,3 vagoane, din care 53 vagoane de grâu etc.<sup>109</sup>

Pentru Armata Roșie s-au mai ridicat, până la 13 martie 1945, și 8 611 bovine cu o greutate totală de 2 900 tone. Prețul plătit țăranilor de către mandatarul Geist Iosif, protejatul *Inspectoratului sovietic al cărnii*, a fost de 60 lei/Kg viu (2 pengö), în loc de 180 lei/Kg (6 pengö) cât, se spunea, hotărâse Comandamentul sovietic. Astfel că țăranii fuseseră păgubiți cu o sumă totală de 348 milioane lei. Din cele 8 611 animale, 4 741 au fost tăiate în abatorul din Bistrița, iar restul au fost transportate la abatorul din Reghin. Păgubită a fost și Primăria Bistrița, proprietara abatorului, căruia mandatarul Geist Iosif a refuzat să-i plătească prețul corect. A plătit 10 pengö pe fiecare vită tăiată, în loc de 138,93 pengö, cât socotise Serviciul financiar al primăriei<sup>110</sup>.

O dare de seamă cu caracter secret, detaliată pe fiecare articol al Convenției de Armistițiu, a fost înaintată de către delegatul Comisiei pentru aplicarea armistițiului în județul Năsăud la 5 iulie 1945. Aceasta cuprindea informații detaliate cu referire la perioada 23 august 1944 - 12 iunie 1945, menționându-se și cantitățile repartizate pentru întreaga lună iunie, în curs de colectare. La art. 10 al Convenției de Armistițiu, cota de predare până la 30 iunie 1945 a fost de 1 000 bovine și 5 000 kg unt, iar la art. 11 se repartizaseră pentru colectare 842 bovine, 2 000 ovine și 300 cai. Două pagini au fost dedicate art. 17, modul de conlucrare dintre autoritățile române și Împuternicitul Comisiei Aliate de Control, locotenent Iațcul. Reprezentatul sovietic își depășea frecvent mandatul iar comportamentul lui lăsa de dorit. „Ziua și noaptea cheamă la «ordine» șefii de autorități, în cap cu prefectul, cărora le bate cu pumnul în masă, îi molestează și-i amenință”. Ridica de la locuitori animale, mobilier, cereale, vin, pe care le considera trofee de război, încadrându-le la art. 7 al Convenției de Armistițiu, sub pretextul că ar fi aparținut sașilor etc. Nu lua nicio măsură când i se aduceau la cunoștință abuzurile subordonaților. Fiind atenționat în „mod delicat” că existau ordine de la C.R.P.A.A și guvern prin care erau precizate servituțile impuse de Convenția de Armistițiu, care nu concordau cu pretențiile sale, răspundea că ordinele sale trebuiau executate pentru că proveneau de la Comisia Aliată de Control etc.<sup>111</sup>

O situație rezumativă, întocmită de Prefectura Județului Năsăud, Serviciul Armistițiului, cu disponibilitățile județului la 6 august 1945 și aproximații privind recolta din toamnă, certifică un total de 14 812 animale preluate de Armata Roșie sau livrate sovieticilor până la acea dată: ridicate fără forme și plată, plătite derizoriu, apoi cotele ordonate conform armistițiului. Dintre acestea: 10 980 bovine, 3 459 ovine, 92 porcine și 281 cabaline<sup>112</sup>.

Articolul 8 al Convenției de Armistițiu privea bunurile inamice. Până la 12 iunie 1945 obligațiile statului român în acest domeniu au fost duse la îndeplinire „după indicațiile verbale, arareori scrise, ale Împuternicitului Comisiei Aliate de Control” din județ. Executarea clauzelor a căzut în sarcina autorităților locale, dar interpretarea a fost una subiectivă „în folosul material al U.R.S.S., toate bunurile mobile ce se încadrează la art. 8 fiind

108 *Ibidem*, dosar 322, f. 41.

109 *Ibidem*, ff. 19-20.

110 *Ibidem*, ff. 18, 21, 22.

111 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 321, ff. 33-34.

112 *Ibidem*, dosar 307, f. 124

categorisite pradă de război, adică bunuri care s-ar încadra în art. 7 al Convenției de Armistițiu”. La 20 mai 1945 a luat ființă Oficiul Județean al Bunurilor Inamice, în urma unui ordin al C.A.S.B.I., a cărui misiune era identificarea persoanelor, conservarea, inventarierea și administrarea bunurilor inamice. Din cauze multiple, activitatea acestuia era nesatisfăcătoare, dar cea mai mare piedică în activitate o constituise poziția Împuternicitului Comisiei Aliate de Control, care doar la 27 iunie a comunicat verbal prefectului că se putea trece la inventarierea unor bunuri mobile, care înainte fuseseră considerate trofee de război<sup>113</sup>. Inventarierea era în curs, trebuind a fi terminată la 15 septembrie, când, la 9 august 1945, Gheorghe Mareș informa C.R.P.A.A că Împuternicitul Comisiei Aliate de Control a dat dispoziții prefecturii ca în 10 zile să adune tot mobilierul absenteist în vederea expedierii în U.R.S.S. În darea de seamă pe luna septembrie 1945, delegatul Comisariatului General pentru executarea armistițiului în județul Năsăud aducea la cunoștință că, urmare a dispozițiilor Împuternicitului C.A.C., 90% din mobilierul absenteist, evaluat la un volum de 150 vagoane, a fost transportat cu camioane sovietice, la Reghin și Cernăuți. Practica confiscării animalelor de la locuitori români sub pretextul că ar fi aparținut sașilor, iar documentele de proprietate ar fi false, a continuat și în această lună. Prin vânzarea unor bunuri, Împuternicitul C.A.C. a depus la B.N.R., Agenția Bistrița, pentru GOSBANK, 14,9 milioane lei, în contul art. 7 din Convenția de Armistițiu. Diversi proprietari care primiseră mărfuri absenteiste au depus, în luna septembrie 1945, la „Banca Centrală” din Bistrița suma de 1 436 488 lei, la dispoziția Împuternicitului C.A.C.<sup>114</sup>, iar în octombrie suma de 102 mii lei.

Articolul 5 al Convenției de Armistițiu prevedea eliberarea prizonierilor de război sovietici și aliați și repatrierea cetățenilor sovietici din România. În județul Năsăud prevederile articolului au fost aplicate refugiaților români din Basarabia și Nordul Bucovinei sau de la est de Nistru. În total au fost identificați cu ajutorul autorităților 84 de „cetățeni sovietici”, care au fost repatriați până la 31 august 1945. Până la 12 mai 1945 fuseseră repatriați 73 de oameni: 12 bărbați, 21 femei și 40 copii din Basarabia și Bucovina de Nord. Ceilați trei, doi bărbați și o femeie, erau de la răsărit de Nistru<sup>115</sup>.

Până la 31 decembrie 1945, în cadrul Convenției de Armistițiu au fost livrate sovieticilor: 2 116 bovine, 160 cabaline, 8 371 ovine și 245 porcine. Nerealizări ale cantităților impuse au fost mai ales la cartofi și legume, în timp ce depășiri au fost la grăsimi de porc și la fân. În toate raportările delegatului pentru executarea armistițiului în județ concluzia acestuia era aproximativ aceeași: „Județul Năsăud, cu toată sărăcia și greutatea mari cu care se luptă, totuși, a executat și execută în bune condițiuni sarcinile fixate”<sup>116</sup>.

Dările de seamă ale delegatului pentru executarea armistițiului au cuprins și activitatea filialei județene a Asociației Române pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică. În urma stăruințelor lui Gheorghe Mareș, la 2 august 1945 a avut loc adunarea „comitetului de inițiativă” pentru înființarea asociației, la care au participat „toți șefii autorităților civile și militare, reprezentanții cultelor, reprezentanții partidelor și grupărilor politice și intelectuali de vază ai orașului”. Comitetul de direcție l-a avut în frunte pe profesorul Ștefan Lupu, directorul Liceului „Alexandru Odobescu” din Bistrița. Adunarea de constituire a avut loc la 12 august 1945, fiind înscriși 320 membri, afară de militari care aveau o secție separată<sup>117</sup>. În luna octombrie 1945 erau înscriși în A.R.L.U.S. 811 membri, din care 385 la secția „Armata”. Cel mai „activ” membru și totodată președinte al acestei secții era locotenent-colonelul Eugen Brotte<sup>118</sup>.

Din toamna anului 1944 transportul feroviar a fost paralizat, cele mai importante poduri fiind dinamitate de către trupele Axei. Cum în județ erau puține camioane, populația a fost nevoită să efectueze numeroase corvezi în contul armistițiului, ce presupuneau folosirea cailor și căruțelor din proprietate. În cursul reînțarcerii trupelor sovietice de pe front, în august-septembrie 1945, de-a lungul șoselei naționale au fost provocate importante stricăciuni. Din comunele situate în apropierea șoselei, militarii au luat furajele, au dat drumul la cai prin porumb și otavă etc. Câteva note informative, provenind de la sectoarele de jandarmi, consemnează nemulțumirea accentuată a populației. Cauzele cele mai des invocate ale acestei stări de fapt au fost: obligația țăranilor de a preda până și animalele necesare muncii câmpului în contul armistițiului, limitarea vânzării pe piața liberă a produselor obținute în gospodărie, preluarea în totalitate de către Centrul de Exploatare Bistrița a producției de grâu, porumb, orz de pe pământurile absenteiștilor, inflația galopantă etc. O hotărâre a guvernului din 6 noiem-

113 *Ibidem*, ff. 17-18.

114 ANBN, fond Prefectura județului Năsăud, dosar 321, f. 142.

115 *Ibidem*, f. 11.

116 *Ibidem*, ff. 245-249.

117 *Ibidem*, f. 126.

118 *Ibidem*, f. 171.

brie 1945 a adus o oarecare ușurare țărănimii, prin faptul că achiziționarea animalelor în contul obligațiilor de armistițiu urma să se facă în târguri, de la cei care doreau să vândă.

La sfârșitul anului 1945 nu se întrevădeau speranțe pentru depășirea stării de sărăcie în care era județul. După datele oficiale ale Camerei Agricole Năsăud, însămânțările de toamnă au fost realizate la 1 decembrie 1945 în următoarele procente: grâu 54%, orz 21%, secară 1,1%. Din cele 13 000 ha prevăzute, au fost însămânțate cu grâu doar 7 071 ha<sup>119</sup>.

În România, a doua jumătate a anului 1945 a fost marcată de încercarea regelui Mihai de a pune în fruntea țării un guvern reprezentativ. Având susținere din partea Uniunii Sovietice, guvernul Groza pretindea, într-un comunicat din septembrie 1945, că realizările din cele șase luni de guvernare îi dădeau dreptul „să stea ferm pe poziția sa că misiunea lui nu era terminată, că se bucură de încrederea și sprijinul maselor populare”, fiind preocupat de normalizarea activității economice, combaterii speculei, refacerii țării etc. Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu era catalogați ca lideri „ai grupărilor politice antidemocratice din România”. Aceștia ar fi încercat să-l atragă pe rege în acțiuni dăunătoare Coroanei și poporului român prin provocarea unei crize guvernamentale<sup>120</sup>. Principala preocupare a guvernului de „concentrare democratică” nu privea însă situația economică gravă, ci întărirea poziției pe plan intern și internațional. În urma deciziilor luate în Conferința de la Moscova a miniștrilor de externe ai Națiunilor Unite, din decembrie 1945, situația complicată din România urma să-și capete dezlegare prin „alegeri libere”, organizate în cursul anului 1946.

### L'évolution du département de Bistrița-Năsăud 1944-1945

(Résumé)

L'étude traite de l'évolution politique et administrative du département de Bistrița-Năsăud durant la période qui sépare le retournement des armes contre l'Allemagne hitlérienne, en août 1944 et les élections de mars 1946. Nous passons en revue les événements provoqués par le Diktat de Vienne d'août 1940, l'intégration du département dans l'administration hongroise et les conséquences politiques et démographiques de ces changements – le refuge d'une partie de la population roumaine et la colonisation des certains localités par des familles hongroises. L'approche du front a déterminé l'évacuation d'une bonne partie de la population allemande, peu d'entre eux revenant vers leurs maisons à la fin de la guerre. Ceux qui sont restés sont mis dans de camp de travail ou installés dans d'autres localités que celles où se trouvaient leurs maisons. Ceux qui sont revenus trouvent leur toit occupé et sont hostilement reçus. Les territoires du Nord de la Transylvanie sont restés jusqu'en mars 1945 sous l'autorité du Commandement Militaire Soviétique, leur réintégration dans les structures de l'Etat roumain n'étant permise qu'après l'arrivée au pouvoir du gouvernement de Petru Groza. La situation du département de Bistrița-Năsăud a subi tant des conséquences de l'occupation soviétique, que de l'incertitude qui a entourée l'avenir de la Transylvanie de Nord. Les liaisons avec le gouvernement de Bucarest étaient quasi inexistantes, les arrêts du Conseil Départemental seuls faisant office de loi à côté des ordonnances du préfet qui remplaçaient les ordres des ministères de la Justice, de l'Agriculture, des Internes et des Domaines. Après la réintégration de la Transylvanie de Nord dans l'Etat roumain, le 13 mars 1945, le département de Bistrița-Năsăud a du se soumettre aux dispositions de la Convention d'Armistice du 12 septembre 1944 et remplir les obligations formulées par la Commission Roumaine pour l'Application de l'Armistice (C.R.P.A.A.). La situation économique du département n'a pas cessé de s'empirer jusqu'à la fin de l'année 1945. Les mouvements de population dans un sens ou dans l'autre, les déficiences dans la mise en pratique de la réforme agraire, l'enfouissement insuffisant des graines, l'occupation soviétique et, ensuite, l'application de l'armistice ont été les causes principales de l'appauvrissement de la population. Les pressions exercées sur l'administration locale, l'intronisation de personnages favorables ou encadrés dans le parti communiste, les tensions sociales et la terreur sont présentes dans les documents d'archive qui ont nourri notre recherche. Les membres du parti et surtout les leaders locaux se sont impliqués dans la réforme agraire et la colonisation des localités absentéistes, occasion pour rapporter que les paysans demandent et soutient le parti et la préfecture. Les membres des partis historiques ont été évincés de leurs postes et remplacé par des éléments loyaux aux communistes, préparant ainsi l'instauration de la dictature.

119 *Ibidem*, f. 245.

120 *Guvernul este hotărât să rămână neclintit la postul său pentru a continua și desăvârși opera constructivă. Comunicat, în „Scânteia”, II, nr. 318 din 5 septembrie 1945.*